

RIKSDAGENS PROTOKOLL.

1943.

Första kammaren.

Nr 22.

Fredagen den 4 juni.

Kammaren sammanträdde kl. 4 e. m.; och dess förhandlingar leddes av herr förste vice talmannen.

Herr statsrådet och t. f. chefen för justitiedepartementet **Bergquist**, som tillkännagivit, att han hade för avsikt att vid detta sammanträde besvara herr Brandts interpellation angående meddelat tillstånd att utgiva månadsskriften Berlin — Rom — Tokio, erhöll ordet och anförde: Herr talman! Med första kammarens tillstånd har herr Brandt till statsrådet och chefen för justitiedepartementet framställt fråga, på vilka grunder chefen för justitiedepartementet — med hänsyn till bestämmelsen i § 1 mom. 7 första stycket tryckfrihetsförordningen — ansett sig böra meddela dr Lage Staël von Holstein tillstånd att här i landet utgiva den i Berlin på svenska språket tryckta periodiska skriften »B. R. T. Månadsskriften Berlin—Rom—Tokio».

Ang. meddelat
tillstånd att
utgiva
månadsskrif-
ten Berlin—
Rom—Tokio.

I § 1 mom. 7 första stycket tryckfrihetsförordningen stadgas, att för periodisk skrift, som utgives inom riket, skall finnas en *utgivare*. Denne skall hava inseedet över skriftens utgivning och äga sådan bestämmanderätt över dess innehåll, att intet i skriften får införas mot hans vilja. Utgivaren skall vara i riket bosatt, myndig svensk medborgare. I andra stycket föreskrives, att *ägare* av periodisk skrift, som utgives inom riket, skall vara svensk medborgare eller svensk juridisk person.

Enligt mom. 8 första stycket må periodisk skrift icke utgivas, innan chefen för justitiedepartementet meddelat bevis för utgivaren att hinder enligt tryckfrihetsförordningen icke möter för honom att utgiva skriften (*utgivningsbevis*). Ansökan om utgivningsbevis skall göras av utgivaren samt innehålla uppgift om skriftens titel och tryckningsort. Vid ansökningen skall fogas förklaring av ägaren, att sökanden utsetts till utgivare och att denne skall intaga den ställning och har de kvalifikationer, som i mom. 7 första stycket sägs.

Enligt mom. 10 må chefen för justitiedepartementet vägra utfärda utgivningsbevis, om skriftens titel förete sådan likhet med titeln på skrift, för vilken utgivningsbevis tidigare utfärdats, att förväxling lätt kan ske. Härjämte uppräknas vissa särskilda fall, då utgivningsbevis må förklaras ogiltigt.

Dessa bestämmelser avse varje periodisk skrift som utgives här i riket, således även skrift som tryckts utomlands på svenska språket såvida den ej huvudsakligen är avsedd för spridning utom riket.

Den nuvarande utformningen av bestämmelserna tillkom år 1941, då tryckfrihetsförordningens ansvarighetsregler reviderades. Revisionen åsyftade främst att undanröja möjligheterna till ett sådant bulvansystem, som tidigare förekommit särskilt i fråga om periodiska skrifter. En person som stod helt utanför redaktionen kunde enligt de äldre bestämmelserna uppgivas såsom ansvarig utgivare och därmed få bära ansvaret för missbruk av tryckfriheten genom skriftens innehåll. Enligt de nya bestämmelserna skall ansvaret för periodisk skrift åvila i första hand utgivaren och i andra hand ägaren. Bestämmelserna avse att skapa viss garanti för att *utgivaren* är den som har bestämmanderätten beträffande tidningens innehåll. I detta syfte har bl. a. den bestämmelse tillkommit som kräver förklaring av ägaren, att sökanden

Ang. meddelat tillstånd att utgiva månadsskriften Berlin—Rom—Tokio.
(Forts.)

utsetts till utgivare och att han skall intaga den ställning och har de kvalifikationer som förut nämnts. Har vederbörlig förklaring av ägaren lämnats men är denna oriktig, inträder straffpåföljd för ägaren enligt § 1 mom. 11, därest uppgiften lämnats mot bättre vetande. Straffet är dagsböter. Om skriftens innehåll förklarats brottsligt, må straffet höjas till fängelse.

Är ägare och utgivare en och samma person, har han — enligt vad chefen för justitiedepartementet uttalade i propositionen nr 270 till 1940 års lagtima riksdag — att vid ansökan om utgivningsbevis lämna uppgift om sin ställning inom redaktionen och sin behörighet att vara utgivare. Ägaren avger härigenom rörande sin person sådan förklaring, som avses i § 1 mom. 8 tryckfrihetsförordningen, och bör följaktligen för oriktig uppgift i dessa hänseenden drabbas av ansvar.

I det sakkunnigbetänkande, som låg till grund för 1941 års ändringar i tryckfrihetsförordningens ansvarighetsregler, uttalades, att registreringen av periodiska skrifter avsåge — förutom att lämna skydd för tidningens titel — att giva anvisning på utgivaren. Det framhölls härvid, att justitieministerns prövning av ansökningar om utgivningsbevis förutsattes vara av huvudsakligen formell beskaffenhet. I det fall som interpellanten åsyftar har fil. dr Lage Staël von Holstein den 12 maj 1943 anhållit om utgivningsbevis beträffande den periodiska skriften »B. R. T. Månadsskriften Berlin—Rom—Tokio» med tryckningsort Berlin och utgivningsort Stockholm. Skriften uppgavs vara avsedd att årligen utgivas med 12 nummer. Såsom ägare till skriften uppgavs sökanden, och vederbörlig förklaring jämlikt § 1 mom. 8 första stycket tryckfrihetsförordningen var intagen i ansökningen. I egenskap av t. f. chef för justitiedepartementet meddelade jag samma dag det sökta utgivningsbeviset.

Härav framgår, att de formella krav, som tryckfrihetsförordningen uppställer för meddelande av utgivningsbevis, voro uppfyllda.

Interpellanten anser tydligen, att jag bort ingå i prövning, huruvida den avgivna förklaringen var med sanningen överensstämmande. Ehuru jag icke anser det uteslutet att departementschefen i undantagsfall skulle kunna göra en sådan prövning, vill jag framhålla, att den är synnerligen vanskelig. Vid handläggning av fråga om utfärdande av utgivningsbevis kan icke verkställas sådan utredning om verkliga förhållandet som kan äga rum vid domstol. Någon materiell prövning av sanningshalten i förklaringar som här avses har därför icke brukat äga rum.

Meddelandet av utgivningsbevis avser icke att innefatta någon garanti för att uppgifterna i ansökningen överensstämmer med verkliga förhållandet. Befinnes den vid ansökningen fogade förklaringen vara oriktig, kan straffansvar utkrävas. Att utgivningsbevis meddelats utesluter alltså icke, att ingripande framdeles kan äga rum genom åtal vid domstol.

Herr Brandt: Herr talman! Jag ber att till statsrådet Bergquist få framföra mitt vördsamma tack för hans intressanta svar, som jag avvaktat med stor spänning, det nekar jag inte till. Svaret innebär, som vi hörde, att statsrådet anser att han icke rätt gärna hade kunnat handlat på ett annat sätt än han gjort, eftersom de formella villkoren för tillståndsbegis ha förelegat. Den ordinarie justitieministern, statsrådet Westman, har ju också i ett liknande fall, då det gällde tidskriften Signal, handlat på samma sätt, vilket kanske i någon mån har varit prejudicerande. Formellt skulle således allting vara klart.

Jag delar herr statsrådets uppfattning att i ett fall som det nu förevarande, där utgivaren och ägaren är samma person, prövningen av frågan om vem som i verkligheten är rätt ägare måste bli ganska formell. Ty fastän alla människor

Ang. meddelat tillstånd att utgiva månadsskriften Berlin—Rom—Tokio.

(Forts.)

naturligtvis begripa, att herr Staël von Holstein självfallet inte äger den tyska propagandatidskriften Berlin—Rom—Tokio, lär han väl vid behov, förmodar jag, med nödiga dokument, kunna styrka att så är fallet.

Men desto viktigare måste det då vara, att uppgiften om att den uppgivne utgivaren-ägaren har bestämmande över tidningens innehåll prövas sakligt. Ty eljest finns det ju ingen möjlighet att förebygga bulvanskap, och detta var ju dock meningen med lagändringen år 1941. Herr statsrådet säger också i sitt svar, att de nya bestämmelserna avse att skapa en viss garanti för att utgivaren är den, som har bestämmanderätten beträffande tidningens innehåll. Statsrådet nämnde därvid att han inte finner det helt uteslutet att i undantagsfall en materiell prövning av en ingiven ansökan skulle kunna göras, men han menar att det ställer sig ganska vanskligt. Det må nu så vara i vad det gäller frågan om vem som är rätt ägare till tidskriften, det framhöll jag nyss, men knappast i ett sådant undantagsfall som då prövningen gäller, huruvida en i Stockholm bosatt svensk man verkligen har möjlighet att bestämma över innehållet i en tysk propagandaskrift, som är tryckt i Berlin.

De svenska tidningarna av olika färg ha som man lätt förstår varit mycket intresserade av denna fråga. Jag fick härom dagen i min hand en artikel i tidningen Arbetet, vars redaktör ju är en bemärkt riksdagsman. Han erinrade däri om att statsrådet Bergquist hade mottagit en interpellation i fråga om ett utgivningsbevis åt en svensk herre för en tidning, som är tryckt i Berlin, alltså ett parallellfall till bildtidningen Signal. Den grundlagstolkning som här göres förefaller i hög grad tvivelaktig, säger herr Vougt, eftersom tryckfrihetsförordningen uttryckligen stadgar att en ansvarig utgivare skall ha ett avgörande inflytande på tidningens redigering. Man har svårt att förstå, menar han, hur en sådan kontroll över en tysk tidning kan utövas från Stockholm.

Det har även jag svårt att förstå. Den bestämmanderätt, som utgivaren kan ha i ett sådant fall, där han bor i Stockholm och tidningen tryckes i Berlin, är väl helt enkelt utesluten redan av fysiska skäl. Det bör kunna konstateras, synes det mig, utan några större vanskligheter, på vilket sätt doktor Lage Staël von Holstein och den kände ingenjören Carl Ernfrid Carlberg ha bestämmanderätten över innehållet i tidskriften Berlin—Rom—Tokio och i tidskriften Signal. Finns det någon svensk som tror annat än att de bägge nämnda herrarna äro bulvaner och ingenting annat?

Jag är ganska säker på, att statsrådet Bergquist själv ser på saken ungefär på samma sätt som vi andra. Det måste väl då vara ytterst otillfredsställande att en justitieminister skall behöva känna sig nödsakad att pröva en sådan fråga endast formellt, när han ju vet hur saken realiter ligger till. Och kan det verkligen ha varit lagstiftarens mening att endast en formell prövning skulle förekomma? Som jag nyss nämnde var avsikten med den nya lagen likväl att förebygga bulvanskap. Jag frågar mig om justitieministern verkligen skall vara skyldig att utan vidare godtaga exempelvis en uppgift, om en sådan skulle komma in, låt mig säga från herr Linderot i denna kammare, att han har bestämmanderätten över innehållet i en rysk propagandatidning, skola vi kalla den Sanningen i Sverige, som utgives i Moskva eller kanske i Samara, den nya huvudstaden, som förresten nu kallas Kujbysjeff? Herr Linderot skulle förstås aldrig komma med en sådan propå — därtill har han för gott huvud — men jag frågar ändå: om det skulle komma in en dylik ansökan, skulle verkligen en svensk justitieminister vara skyldig att se bara rent formalistiskt på saken?

Jag har här helt naturligt kommit att nämna tidskriften Signal några gånger, även därför att herr statsrådet erinrade om den bestämmelse i tryckfrihetsförordningens § 1 mom. 10 första punkten, enligt vilken chefen för justitiede-

Ang. meddelat tillstånd att utgiva månadsskriften Berlin—Rom—Tokio.
(Forts.)

partementet må vägra utfärda utgivningsbevis, om skriftens titel företer sådan likhet med titeln på skrift, för vilken utgivningsbevis tidigare utfärdats, att förväxling lätt kan ske. Vi veta att de svenska järnvägsmännen sedan gammalt ha en tidning som heter Signalen. Nu kommer denna tyska propagandaskrift, som heter Signal. Man kan väl ändå inte säga annat än att grundlagens bestämmelse ovillkorligen passar in i detta fall. Den nya skriftens titel förter uppenbarligen sådan likhet med titeln på tidningen Signalen, att förväxling lätt kan ske. Låt oss antaga, att någon begär utgivningsbevis för en tidning som heter Svenskt Dagblad, då vi ha en tidning som heter Svenska Dagbladet — hur skulle det gå då?

Nu står i mom. 10, att departementschefen *må* vägra utfärda utgivningsbevis. Jag vet inte om ordet »må» bör tolkas som »skall» — det får det väl inte göra, ty då måste ju i det av mig åsyftade fallet ett grundlagsbrott föreligga. Utan det innebär väl att departementschefen *må* ha rätt att vägra, om han vill. Men om saken har ansetts så viktig, att i ett särskilt moment i tryckfrihetsförordningen just upptas frågan om namnliska tidningar, så måste alldeles särskilda skäl ha förelegat för att tolerera en sådan namnlighet, och det vore naturligtvis intressant att få veta vilka dessa skäl varit. Men det är klart att på denna punkt saknar statsrådet Bergquist anledning att på något sätt ingå i svaromål eftersom han icke är rätter svarande. Jag lämnar också saken därhän, men jag har inte kunnat undgå att vid detta tillfälle erinra om det mycket anmärkningsvärda i att en tysk skrift, som heter Signal, får utgivningsbevis när vi förut ha en tidning som heter Signalen och när till på köpet utgivaren bor i Sverige, men skriften tryckes i Berlin.

Jag vill till slut göra den reflexionen som en liten sammanfattning av vad jag önskat säga, att *om* det nu verkligen är lagstiftarens mening att prövningen av förutsättningarna för tillståndsbefvis för en tidning, även om den som i detta fall tryckes i utlandet, skall vara blott formell, så måste man fråga sig om inte en ny lagändring vore på sin plats. Och jag undrar om inte detta är även statsrådet Bergquists mening. Själv har jag, såsom framgår av vad jag nu nämnt, ganska svårt att föreställa mig att inte den lagändring, som genomfördes för två år sedan och som, enligt vad nu upprepade gånger blivit sagt, kom till just för att förhindra bulvanskap, i verkligheten innebär att de här berörda frågorna frågorna skola materiellt prövas, åtminstone om skriften tryckes i utlandet.

Herr statsrådet **Bergquist**: Herr talman! Jag skall be att få tillägga ett par ord utöver vad jag sagt i mitt interpellationssvar.

Herr Brandt framhöll såsom sin mening, att de nya bestämmelserna äro ganska verkningslösa, om man icke anser sig kunna gå in på en materiell prövning. För min del vill jag inte säga, att bestämmelserna skulle vara verkningslösa, även om man hävdar, att det måste vara en formell prövning, ty en av de väsentliga sakerna i de nya bestämmelserna är ju, att den som avger en falsk utsaga drabbas av straff. Det innebär, att ett straffhot svävar över den som avger en oriktig förklaring. Redan denna omständighet måste i och för sig vara ägnad att verka så, att vi få riktiga och korrekta förklaringar.

Vad som emellertid för mig har varit avgörande i detta fall är att jag inte tror, att det hade varit något att vinna på att försöka verkställa någon utredning. Det hade utan tvivel varit ganska lätt för sökanden att få ett bevis på att han verkligen är ägare av tidskriften. Sedan han skaffat detta bevis om att han är ägare av den, vet jag egentligen inte, hur man skulle kunna pröva riktigheten av en förklaring som han såsom ägare avger, att det är han som verkligen har ansvaret för innehållet i tidskriften. Jag tror inte, att man, även

Ang. meddelat tillstånd att utgiva månadsskriften Berlin—Rom—Tokio.

(Forts.)

om man sätter i gång en utredning och försöker få en så noggrann undersökning som möjligt, har stora utsikter att komma fram till ett annat resultat än vad vi gjort. Man får helt enkelt lita till straffbestämmelsen.

Sedan vill jag endast tillägga, eftersom herr Brandt nämnde, att det rent faktiskt är uteslutet för en person i Stockholm att utöva tillsyn över vad som står i en tidning som trycks på annat håll, att det inte är något ovanligt att vi ge utgivningsbevis till svenska medborgare för pressalster, som tryckas på annat håll. Vi ha t. ex. en del vetenskapliga tidskrifter, som tryckas i Helsingfors och som vi ha svenska utgivare för. Vi ha vidare facktidskrifter som tryckas i Köpenhamn, för vilka vi ha svenska utgivare, och vi ha åtskilliga modetidskrifter o. d. som tryckas i Berlin eller Wien, och för vilka vi ha svenska utgivare. Ur den synpunkten är det således inte något enastående som här har skett. Man har tolkat de nya bestämmelserna så, att det rent faktiskt icke anses finnas något hinder för en svensk medborgare att öva tillsyn över vad som står i en periodisk skrift som tryckes utanför landet.

Herr Brandt: Herr talman! Jag skall be att få tillägga, att jag är mycket tacksam för herr statsrådets upplysning. Jag kände faktiskt inte till detta om modetidskrifterna som tryckas i Wien.

Jag vågar inte alls påstå, att den nya lagändringen skulle vara verkningslös, men i dessa speciella fall måste man väl ändå säga, att den i realiteten är ganska verkningslös. Jag nämnde redan förut, att jag var ense med herr statsrådet om att man nog inte kan göra annat än en formell prövning rörande äganderätten, ty såsom jag sade kan vederbörande nog ordna det så att han kan förete dokument som styrka hans äganderätt. Men frågan om äganderätten är en sak och *bestämmanderätten* över innehållet en annan. Det är ju också en viss skillnad mellan modetidskrifter och politiska skrifter, framför allt nu när de fått karaktären av propagandatidskrifter. Att man i Helsingfors, Köpenhamn och kanske även Oslo tryckt vetenskapliga skrifter, vars utgivare äro svenska medborgare, kände jag till, men det förefaller mig som om analogien mellan modetidskrifterna och dessa andra skrifter inte var fullt tillfredsställande. Det är ju dock möjligt, att man även här av formella skäl får stanna vid det tillvägagångssätt som tillämpats. Jag själv, och jag vågar säga flertalet svenskar, känner det emellertid i hög grad otillfredsställande, om det endast skall vara en formell prövning. Om herr statsrådet ville ha godheten att svara på min fråga, vore jag därför mycket tacksam. Jag skulle vilja fråga, om inte även herr statsrådet anser, att det här finns en lucka i lagen som man helst borde täppa till. Det kan väl nämligen inte vara i sin ordning att ryska eller tyska propagandaskrifter utan vidare få komma in i Sverige bara man tillgodoser lagens krav på så sätt att man som utgivare har ett par herrar som i själva verket icke äro något annat än bulvaner, när vi i själva verket genom lagen vilja avskaffa bulvansystemet.

Herr Pauli: Herr talman! Jag kände mig såsom enskild riksdagsman uppkallad av den fråga, som här har framförts av herr Brandt, om vad som kan ha varit lagstiftarens mening.

För min del kan jag inte tänka mig annat än att lagstiftarens mening med en sådan lag som denna inte gärna har varit, att den skall kunna kringgås. Lagstiftarens mening har helt säkert varit, att lagen om möjligt skulle hindra bulvanskap i sådana fall, där ett döljande av den verkliga utgivaren kan vara en allvarlig angelägenhet för svenska staten. En sådan allvarlig angelägenhet kan ju inte anses föreligga i de fall, vilka herr statsrådet Bergquist nyss

Ang. meddelat tillstånd att utgiva månadsskriften Berlin—Rom—Tokio.
(Forts.)

anförde som exempel på att publikationer tryckas i utlandet och ha utgivare här i Sverige, nämligen när det gäller vetenskapliga tidskrifter eller modetidskrifter. Helt annorlunda ställer det sig naturligtvis med politiska tidskrifter, som utges med den fullt tydliga avsikten att i viss riktning påverka opinionen här i Sverige.

Jag tvivlar inte alls på att statsrådet Bergquist har rätt, när han säger, att det under nuvarande förhållanden är tämligen lönlöst att företaga en saktutredning för att efterforska den verklige ägaren. Det är högst troligt, att man har arrangerat det på det sättet att doktor Lage Staël von Holstein kan uppvisa något slags äganderättsbevis. Jag förmodar, att det är samma förhållande beträffande bildtidningen Signal. Jag är inte jurist och kan inte anvisa någon väg, på vilken man skulle kunna göra lagstiftningen mera effektiv. Men jag måste instämma i att de förhållanden, som nu råda och som synnerligen tydligt ha illustrerats genom de upplysningar som statsrådet Bergquist nu har gett, äro otillfredsställande. De motsvara säkert inte lagstiftarens mening, när denna antibulvanlag tillkom härom året. Jag vill därför förena mig med dem som önska, att man från justitiedepartementets sida underkastar denna lagstiftning en översyn med ändamål att göra den mera effektiv och icke låta den förbli det rena bländverk, som den tydligen i här ifrågavarande avseenden för närvarande utgör.

Herr statsrådet **Bergquist**: Herr talman! För att det inte skall kvarstå något missförstånd vill jag endast säga, att då jag talar om dessa modetidningar och vetenskapliga tidskrifter, vill jag naturligtvis inte på något sätt jämställa dem med de tidningar som det här är tal om. Varför jag anförde dem som exempel var endast därför att herr Brandt påpekade, att det rent faktiskt skulle vara omöjligt att en person i Stockholm kan utöva inflytande på vad som står i en tidning som tryckes utom landet.

Sedan vill jag instämma med herr Pauli i att då man genomförde denna lagstiftning, var meningen självfallet den, att bestämmelserna skulle vara sådana, att de icke kunde kringgås och att det överhuvud taget icke skulle kunna förekomma något bulvanskap hädanefter. Men sedan var frågan, på vilket sätt man skulle skapa garantier för att bestämmelserna inte skulle kunna kringgås. Man har faktiskt inte skapat andra bestämmelser som utgöra någon garanti i detta hänseende än just straffbestämmelserna, som väl skola utöva sin avskräckande verkan. Man kan visst säga, att det här finns en lucka, eftersom det inte finns någon annan möjlighet att hindra ett bulvansystem än genom straffbestämmelsen. Detta är emellertid en lucka som är svår att täppa till, ty folk kan alltid skaffa utredningar, som verka tillfredsställande, om att de fylla alla lagens villkor. Det är också oerhört svårt att gå in på en materiell prövning, där man skall bortse från allt formellt och endast gå på vad man själv tror är riktigt.

Herr statsrådet *Bergquist* avlämnade Kungl. Maj:ts propositioner:

nr 322, med förslag till lag angående auktoriserad mätning av ved och annat virke, m. m.;

nr 324, med förslag till lag om tillståndstvång för byggnadsarbete;

nr 325, angående försäljning av ett område av kronoegendomen Sveden nr 1 och 2 i Stockholms stad; samt

nr 326, angående viss ombyggnad av tågfärjan Starke.

Anmäldes och godkändes konstitutionsutskottets förslag till riksdagens skrivelse, nr 274, till Konungen i anledning av väckta motioner om avskaffande av utskylds-, fattigvårds- och konkursstrecken såsom diskvalifikationsgrunder för rösträtt vid allmänna val.

Efter föredragning av ett från andra kammaren ankommet protokollsutdrag, nr 499, med delgivning av nämnda kammares beslut över dess andra tillfälliga utskotts utlåtanden nr 9, i anledning av motioner angående tillsättande av speciella organ för ekonomisk fredsberedskap, om utredning av de ekonomiska och sociala efterkrigsproblemen och om tillsättande av ett auktoritativt organ för ekonomisk och social försvarsberedskap, beslöt första kammaren hänvisa detta ärende till sitt andra tillfälliga utskott.

Föredrogs ett från andra kammaren ankommet protokollsutdrag, nr 500, med delgivning av nämnda kammares beslut över dess tredje tillfälliga utskotts utlåtande nr 13, i anledning av väckt motion angående åstadkommande av större planmässighet i den svenska hamnbyggnadspolitiken.

Herr Norman: Herr talman! Jag hemställer, att första kammaren, som den 2 innevarande månad bifallit sitt andra tillfälliga utskotts i dess utlåtande nr 12 gjorda hemställan, vilken överensstämmer med andra kammarens enligt det nyss upplästa protokollsutdraget fattade beslut, måtte finna delgivningen av andra kammarens beslut ej föranleda vidare yttrande.

Vad herr Norman sålunda hemställt bifölls.

Föredrogs och hänvisades till statsutskottet Kungl. Maj:ts proposition nr 313, angående anslag till vissa reservtelefonstationer m. m.

Föredrogs och hänvisades till bevillningsutskottet Kungl. Maj:ts proposition nr 323, med förslag till förordning med särskilda bestämmelser beträffande taxering för inkomst av under år 1943 stormfälld skog.

Föredrogs och hänvisades till statsutskottet nedannämnda motioner:

nr 311, av herr *Löfvander* m. fl., i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående anslag till förbättrande av bostadsförhållandena;

nr 312, av herr *Sundberg* m. fl., i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående anslag till länsstyrelserna för budgetåret 1943/44; samt

nr 313, av herr *Lindström* m. fl., i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående anslag till länsstyrelserna för budgetåret 1943/44.

Föredrogs och bordlades ånyo statsutskottets utlåtanden nr 141—145, bankoutskottets utlåtanden nr 57 och 58 samt andra lagutskottets utlåtanden nr 37—40.

Föredrogs och bordlades Kungl. Maj:ts denna dag avlämnade propositioner nr 322 och 324—326.

Justerades protokollsutdrag för denna dag, varefter kammarens sammanträde avslutades kl. 4.33 e. m.

In fidem
G. H. Berggren.

Lördagen den 5 juni.

Kammaren sammanträdde kl. 11 f. m.

*Ang. vissa
missförhållan-
den beträffan-
de verksläkar-
institutionen.*

Herr statsrådet och chefen för socialdepartementet **Möller**, som tillkännagivit, att han hade för avsikt att vid detta sammanträde besvara herr Wiklunds interpellation angående vissa missförhållanden beträffande verksläkarinstitutionen, erhöll ordet och anförde: Herr Wiklund har med kammarens tillstånd till mig ställt följande fråga:

Har statsrådet för avsikt att söka få de med verksläkarinstitutionen av statsrevisorerna påtalade missförhållandena borteliminerade eller att få den ersatt med en annan för såväl de statsanställda som för staten själv bättre anordning?

I bilaga till årets statsverksproposition under rubriken utgifter å driftsbudgeten anförde chefen för finansdepartementet bland annat, att det allmänna spörsmålet om verks- och tjänsteläkarinstitutionen endast blivit provisoriskt löst genom de bestämmelser, som meddelats år 1939 angående verksläkare vid den civila statsförvaltningen och år 1940 angående tjänsteläkare vid försvarsväsendet. Han framhöll vidare, att det icke ansetts lämpligt att upptaga spörsmålet till slutlig reglering i avvaktan på ytterligare någon tids erfarenhet.

Enligt vad jag erfarit kommer socialvårdskommittén att inom den närmaste tiden framlägga förslag om obligatorisk sjukförsäkring, vilket även torde komma att avse statliga befattningshavare och torde kunna förutsättas innehålla regler för ersättning av sjukvårdsavgifter och dylikt för alla kategorier medborgare.

Sedan socialvårdskommitténs förslag kommit regeringen tillhanda torde chefen för finansdepartementet komma att upptaga frågan om verksläkarinstitutionen till behandling liksom även frågan, huruvida rätten till fria läkemedel medfört olägenheter av den art, att en revision av gällande bestämmelser är av nöden. De påpekanden, som statsrevisorerna gjort beträffande sjukvårdskostnaderna, komma säkerligen därvid att beaktas.

Herr Wiklund: Herr talman! Jag ber att till herr statsrådet och chefen för socialdepartementet få framföra mitt tack för det svar, han här lämnat på min fråga. I svaret säger herr statsrådet bland annat, att finansministern icke ansett det lämpligt att nu upptaga spörsmålet till slutlig reglering i avvaktan på ytterligare någon tids erfarenhet. Jag vill då säga, att mig förefaller det, som om denna erfarenhet, som man hittills vunnit, har stått staten ganska dyrt och att man borde ha anledning att redan nu gå till en annan ordning.

Vidare säger statsrådet: »Enligt vad jag erfarit kommer socialvårdskommittén att inom den närmaste tiden framlägga förslag om obligatorisk sjukförsäkring, vilket även torde komma att avse statliga befattningshavare och torde kunna förutsättas innehålla regler för ersättning av sjukvårdsavgifter o. dyl.

Ang. vissa missförhållanden beträffande verksläkarinstitutionen. (Forts.)
 för alla kategorier medborgare.» Nu vill jag, med hänsyn till att jag vid två, tre tillfällen har haft möjlighet att åhöra rätt ingående redogörelser för socialvårdskommitténs hittills utförda arbete, nämna, att såvitt jag kan fatta, har man inte där tagit upp just den fråga, som jag här har berört i min interpellation. Det är ju möjligt, att socialvårdskommittén i sitt slutgiltiga ställningstagande till spörsmålet kommer att även beröra den frågan, men jag är av den uppfattningen, att här ha vi en lönefråga, som måste bedömas som sådan. Rätten att erhålla läkarvård är ju en löneförmån för statstjänarna, och jag har litet svårt att tro, att socialvårdskommittén kan lösa ett löneproblem av den art, som det här är fråga om. Men det gläder mig, att statsrådet är av den uppfattningen, att, så snart socialvårdskommitténs förslag kommer regeringen till handa, chefen för finansdepartementet torde komma att upptaga frågan om verksläkarinstitutionen till behandling. Det är ett löfte, som jag tar fasta på, och jag hoppas, att det skall bli ett resultat snarast möjligt av finansministerns åtgöranden i frågan. Men jag ber att få säga herr statsrådet, att jag är av den uppfattningen, att det är mera att vinna av det förslag, som statsutskottet framlagt i utlåtandet om statsrevisorernas berättelse under punkt 13. Där föreslås nämligen, att riksdagen må i skrivelse till Kungl. Maj:t anhålla, att Kungl. Maj:t ville låta verkställa en allsidig och förutsättningslös utredning rörande sjukledighet och sjukvårdskostnader inom civilförvaltningen och försvarsväsendet. Därest en sådan skrivelse beslutas av kammaren i dag och Kungl. Maj:t sedan effektuerar detta önskemål, är jag av den uppfattningen, att vi därigenom få en möjlighet att tränga problemet på helt annat sätt in på livet och få den lösning, som jag åsyftade.

Jag ber att ännu en gång få tacka statsrådet för det mig lämnade svaret.

Ordet lämnades härefter ånyo till herr statsrådet och chefen för socialdepartementet **Möller**, som meddelat, att han ämnade vid detta sammanträde besvara även herr Fredrik Ströms interpellation angående lättande av de gifta kvinnornas arbetsbörda, och nu yttrade: Med kammarens tillstånd har herr Ström till mig ställt följande frågor:

*Ang. lättande
av de gifta
kvinnornas
arbetsbörda.*

1. Kan det förväntas att statsrådet vidtager erforderliga åtgärder för lättandet av de gifta, i lantbruk eller annat arbete strängt sysselsatta kvinnornas dagliga arbetsbörda samt för främjandet av en ordnad husmoderssemester?

2. Därest så är fallet kan det förväntas att en utredning i frågan icke hänskjutes till en mångtalig kommitté, bestående av i andra värv strängt upptagna personer, utan till en liten kommitté, som helt ägnar sig åt frågan och med därför avvägd ersättning?

3. Kan det förväntas att de samhällskategorier, vilka det nu gäller, kvinnorna, erhålla en sådan representation i kommittén, att den blir allsidigt sammansatt?

I motiveringen till sin interpellation har interpellanten förutom de framförda frågorna om lättandet av arbetande gifta kvinnors arbetsbörda och om husmoderssemesteren vidrört ett tredje spörsmål, nämligen tillvaratagandet av gifta kvinnors intressen gentemot familjeförsörjare, som icke äga förmåga av ekonomiskt förutseende. Innan jag går att besvara de direkt framställda frågorna, vill jag beträffande nyss omförmälda spörsmål nämna, att detsamma hittills icke varit föremål för statsmakternas uppmärksamhet. Jag anser mig icke heller beredd att upptaga detta spörsmål till mera ingående prövning, då enligt min uppfattning eventuella åtgärder på detta område skulle innebära ett alltför kraftigt ingripande i de enskilda familjernas frihet att själv gestalta sin ekonomi.

Ang. lättande av de gifta kvinnornas arbetsbörda. (Forts.)

De övriga i interpellationen avhandlade problemen ha redan tagits upp till behandling. Jag vill sålunda beträffande husmoderssemestern erinra om att fritidsutredningen sedan 1938 bedrivit en omfattande försöksverksamhet, genom vilken 1,000-tals husmödrar genom statens medverkan ha erhållit möjligheter till en kortare tids semester. Ett förslag till allmän reglering av frågan om husmödrarnas semester framlades av fritidsutredningen den 26 februari 1942. Jag har emellertid ansett mig icke kunna under nuvarande förhållanden framlägga något därpå grundat förslag i ämnet. Detta mitt ställningstagande har icke motiverats uteslutande av statsfinansiella skäl utan även därav, att semesterfrågan för husmödrarna är beroende av vissa andra problem, som röra hemmens arbetsförhållanden. Sålunda torde en av förutsättningarna för frågans lösning, i varje fall för de barnrika mödrarnas räkning, vara att hemhjälp kan anskaffas.

Hemhjälpsfrågan liksom även vissa andra spörsmål, vilka nära sammanhånga med de av interpellanten efterlysta åtgärderna för lättandet av de gifta kvinnornas dagliga arbetsbörda, har upptagits till behandling av 1941 års befolkningsutredning, närmast dess delegation för hem- och familjefrågor. Hittills har utredningen framlagt två förslag, vilkas realiserande i hög grad skulle påverka möjligheten att lätta de gifta kvinnornas arbetsbörda, nämligen förslaget om statsbidrag till daghem och lekskolor och statsbidrag till social hemhjälpsverksamhet. Båda dessa förslag ha blivit föremål för remissbehandling och så vitt jag kan finna, har under denna intet framkommit, som utesluter, att förslag i dessa frågor kunna underställas riksdagen under dess höstsession.

Befolkningsutredningen fortsätter för närvarande sina undersökningar rörande möjligheten att rationalisera det husliga arbetet och på detta sätt underlätta detsamma. En fråga av stor betydelse i detta sammanhang har underställts den nu samlade riksdagens prövning, nämligen frågan om förbättrandet av vatten- och avloppsförhållandena på landsbygden. Tyvärr lär bristen på material och knappheten på arbetskraft omöjliggöra, att denna vitala fråga får en tillfredsställande lösning så länge de nuvarande krisförhållandena vara.

På interpellantens första fråga kan jag sålunda svara, att förslag är att förvänta om åtgärder, som syfta till beredandet av lättnader i hustrurnas arbetsbörda. Då hithörande spörsmål redan utretts eller äro förmål för ytterligare utredning inom befolkningsutredningen och dess delegation för hem- och familjefrågor, kan jag i anledning av interpellantens frågor nr 2 och 3 säga, att icke någon anledning föreligger att för utredning tillsätta en kommitté av det slag, som interpellanten föreslår.

Herr Ström, Fredrik: Herr talman! Jag ber att få framföra mitt obligatoriska tack till herr statsrådet för hans vänlighet att besvara interpellationen. och jag är så mycket mer tacksam som jag i förväg fått taga del av svaret. I motsatt fall skulle jag nog inte ha kunnat uppfatta herr statsrådets anförande, då det hölls med så låg röst, att jag tror det var svårt för kammaren att höra.

Jag tackar herr statsrådet, och det är mycket svårt att kritisera vår socialminister, när det gäller hans sociala område, ty herr statsrådet har utträttat ett så utomordentligt arbete, vilket alla erkänna. och han är besjälad av en så stark vilja, att när man här kommer med nya förslag, så är det liksom för att hjälpa honom emot krafter i tiden, som säkerligen även han har att taga en och annan dust med. Jag tänker på dessa numera så kallade slösarkommittéer från statskontoret, besparingsberedningen och andra, vilka vanligen gå under benämningen sparsamhetskommittéer men äro de största slösarkommittéer som existera och som i framtiden komma att åsamka oss jättelika förluster och utgifter på grund av sin felaktiga uppfattning om vad verklig sparsamhet är. Jag tror att herr

Ang. lättande av de gifta kvinnornas arbetsbörda. (Forts.)

statsrådet har en annan uppfattning om verklig sparsamhet, och det är därför jag vågat rikta en interpellation till honom. Man har liksom på känn, att han har sitt hjärta med i det sociala reformarbetet, under det dessa besparingskommissioner ha sitt hjärta fjärran från dessa områden.

Jag är tacksam för att herr statsrådet även gick in på en sak, som jag icke hade framfört i mina frågor utan endast i min motivering. Det gäller de hustrur, som ha det svårt i sina äktenskap för att kunna försörja sina familjer på de pengar de få ifrån sina män, därför att männen förstöra sina pengar på sprit, tobak, spel etc. något som ingalunda är fördelaktigt för barnen och familjen. Det är ett mycket svårt kapitel. Jag erkänner att jag som gammal individualist själv är mycket tveksam om ett ingripande här i de enskilda familjernas frihet, men å andra sidan har säkerligen herr statsrådet lika väl som många riksdagsmän haft besök av många av dessa olyckliga hustrur, som ha skildrat sin nödställda belägenhet och frågat: Hur länge skall det få gå på detta sätt, att hustru och barn skola försummas och mannen får förskingra sin förtjänst hur som helst? Här får ju i alla fall hustrun genom sitt arbete för hemmet och familjens bestånd utföra ett arbete, som även i penningar betyder ganska mycket.

Jag erkänner att det är mycket svårt att säga, vad man skulle kunna göra på detta område. Man kunde tänka sig en obligatorisk livförsäkring. Hustrur till alkoholister bli ju ofta tidigt änkor, och vid mannens frånfälle skulle de i alla fall ha livförsäkringen att falla tillbaka på. Möjligen kunde man försöka finna någon form för obligatoriskt sparande, som icke alltför mycket beskure den individuella friheten. Jag tror att dessa frågor skulle vara värda en undersökning, men jag har icke vågat framställa någon fråga på denna punkt.

Vad nu angår möjligheten att kunna bereda de gifta, i lantbruk eller industriarbete strängt sysselsatta kvinnorna lättnad i den dagliga arbetsbördan och främjandet av en ordnad husmoderssemester, så svarar statsrådet på den frågan genom att hänvisa till fritidsutredningen av 1938, som har bedrivit en omfattande försöksverksamhet, i det att tusentals husmödrar genom statens medverkan erhållit möjlighet till en kostnadsfri semester. Men det kan ju ändå inte vara annat än ett experiment, och det är väl inte avsett som något annat. Om det gäller ett eller annat tusental husmödrar i detta land, så har ju försöket ingen praktisk betydelse, och då det inte antydde, om det har någon betydelse som experiment, så vet jag inte om det kan ha stor betydelse rent principiellt. Men ett förslag till allmän reglering av frågan om husmödrarnas semester framlades ju 1942, och jag kan inte förstå, att inte statsrådet har tilltrött riksdagen den sympatien för hans arbete, att han har lagt fram ett förslag därom. Jag tror att riksdagen skulle mycket starkt uppskatta ett sådant förslag och sluta upp omkring det, och jag vill hoppas att statsrådets tveksamhet att här taga ett initiativ skall vika.

Statsrådet säger också, att det inte är statsfinansiella skäl, åtminstone inte enbart, som hindrat honom att framlägga ett sådant förslag, utan att det är vissa andra problem, som röra hemmets arbetsförhållanden, framför allt frågan om hemhjälpen. Jag undrar om det inte är möjligt att här pröva en metod, som är mycket gammal i svensk socialvård under hyalagens tid för några århundraden sedan. När en husmor på den tiden blev sjuk, så gingo i tur och ordning husmödrarna i de andra gårdarna in och skötte hennes hem. Jag undrar om man inte skulle kunna tänka sig att i en ny och modern form uppliva denna solidariska hjälp och därigenom få till stånd en semester för husmödrarna. De som lämnade hjälp skulle ju veta, att det nästa gång vore deras tur att få semester, och då fingo de motsvarande tjänst tillbaka. Jag tycker inte det skulle vara omöjligt att lösa detta problem utan en allt för stor byråkratisk apparat. Vi

Ang. lättande av de gifta kvinnornas arbetsbörda. (Forts.)
börja nämligen få för mycket byråkrati här i landet. Ämbetsverken börja över-
svämma oss, och vi kunna snart inte stå ut med detta. För övrigt är det myc-
ket trevligare, om man gör det frivilligt än med denna oerhörda byråkratise-
ring.

Sedan säger emellertid herr statsrådet en sak, som är mycket glädjande. Han säger att befolkningsutredningen genom sin hem- och familjedelegation nu har tagit upp frågan om lättandet av de gifta kvinnornas dagliga arbetsbörda. Det har framlagts två förslag. Vi veta ju vad det ena innehåller: det gäller statsbidrag till daghem och lekskolor. Det andra, vilket jag verkligen måste erkänna att jag inte kände till, gäller frågan om statsbidrag till social hemhjälpssysselsättning, och statsrådet säger, att han hoppas kunna framlägga förslag till riksdagens höstsession. Detta är synnerligen tacknämligt, och det gläder mig mycket, om ett förslag kan framläggas så fort.

Sedan kommer statsrådet till frågan om rationalisering av det husliga arbetet, och vi ha ju själva för en vecka sedan varit med om att bidraga till anslag åt vissa tekniska anordningar och lättnader i fråga om vatten- och avlopps-
förhållandena på landsbygden. Men nu säger statsrådet, att tyvärr läser bristen på material och knappheten på arbetskraft omöjliggöra att denna vitala fråga — och den är verkligen vital, det har statsrådet rätt i — får en tillfredsställande lösning, så länge krisförhållandena vara. Herr statsråd! Om vi ha råd att bygga dessa onödiga ämbetsverk på bl. a. Gärdet, som vi ideligen hålla på att votera miljoner för, då ha vi sannerligen också råd att skaffa både material och arbetskraft till dessa ofantligt mycket viktigare saker, som det här är fråga om. Det är något galet, detta att vi skola hålla på att votera miljoner och åter miljoner för nya ämbetsverk, och vi böra stödja socialministern, om han här för en strid med sina kolleger, som vilja bygga detta dyrbara ämbetsverk. Det kunde mycket väl anstå, tills vi ridit ut både denna och nästa kris; det är ingen fara på taket.

Jag förstår, att när statsrådet har den känslan, att han skall lägga fram ett förslag i höst och ett annat inom en icke allt för avlägsen tid, anser han att det är onödigt med en ny kommitté. Jag vill säga, att jag är ingen vän av kommittéer. De bli ofta evighetskommittéer; den föregående interpellanten har sannerligen från ett annat område erfarenheter av dessa evighetskommittéer. Jag håller alltså inte alls på kommittéväsendet, utan kan statsrådet utan en ny kommitté komma fram med detta förslag, skall ingen vara tacksammare än jag.

Men det är en sak, som jag skulle vilja fråga, om inte statsrådet har tänkt på, och som inte skulle behöva kosta så förfärligt mycket, och det är frågan om en stor upplysningskampanj i radio och genom film om lantlivets företräden på många områden framför hopandet av människor i städerna, så att dessa bli fullständiga förbränningsugnar för människorna och staten ser sig nödsakad att taga den ena parken efter den andra och det ena fria området efter det andra och förvandla dessa storstadens lungor till bebyggda områden, så att man får en ännu värre anhopning av stenmassor. Skulle man inte kunna tänka sig en upplysningskampanj, som visade på företrädena för landet och samtidigt framförde socialministerns egna tankar på att förbättra de sociala förhållandena på landsbygden, så att vi undginge denna massinvasion till städerna, särskilt av kvinnlig arbetskraft, som nu pågår och som inte kan vara annat än till fruktansvärd skada för lantbruket och näringslivet i dess helhet och i längden olyckligt för städerna också. Vi kunna inte hålla takten vare sig i fråga om våra kommunikationer eller våra bostäder eller vår kommunala förvaltning med denna fullkomligt överrumplande invandring, som äger rum i städerna. Vi få hejda den på något sätt; i varje fall kan den inte fortgå i

Ang. lättande av de gifta kvinnornas arbetsbörda. (Forts.)

det hastiga tempo som nu sker. Men då gäller det också, att herr statsrådet såsom ett led i den strävan, som interpellationen syftar till, får försöka att verka för att lönerna förbättras särskilt för den kvinnliga arbetskraften på landet och överhuvud taget för arbetskraften på landet: för kolonister, lantarbetare, skogsarbetare, småbönder och dylika. De måste ha en bättre ekonomi, och deras döttrar måste få en bättre ekonomi, så att de kunna stanna på landsbygden.

Man måste också se till att landsbygdsfolket får bättre bostäder. Socialministern har ju redan före kriget varit inne på denna fråga, och mycket har ju gjorts, men så kom kriget och bröt denna utomordentligt lovande utveckling. Men vi få be socialministern, att han inte låter hejda sig av svårigheterna utan bereder bättre bostäder även åt landsbygdens folk och överhuvud taget bereder större rättvisa åt landsbygdens folk, åt dess arbetare och bönder. Det tror jag är vägen. Flera folkhögskolor, stipendier åt småhantverket på landsbygden m. m. Småhantverket skall inte bara finnas i städerna. Det måste finnas där men även på landet. Jag tror det har en mycket viktig uppgift att fylla just på landsbygden.

Jag återkommer till att vi måste försöka hejda den byråkratiska ansvällningen av de statliga och kommunala förvaltningsapparaterna i vårt land; eljest bli vi ju ett land, bestående av idel tjänstemän och anställda. Hur skall det gå med landet i längden? På vilka skola alla dessa ämbets- och tjänstemän leva? Ett fåtal arbetare och bönder kan ju inte upprätthålla en byråkratisk statsapparat, som översvämmar hela landet. Det går inte. Vi få se till att vi komma ur denna trånga cirkel. Vi måste återvända till naturen och till landet, för att tala med Rousseau.

Herr talman! Jag har inget annat att tillägga än att tacka statsrådet för att han har symptiskt tagit upp två av de förslag som jag har berört och som han har påpekat att han själv sysslat så mycket med genom sina egna utredningskommittéer.

Jag ber alltså att få framföra mitt tack för detta.

Herr statsrådet **Möller**: Herr talman! Jag vill bara lämna en eller annan upplysning med anledning av herr Ströms anförande. För min del vill jag inte yttra mig om de där stora ämbetsverken på Gärdet och om det inflytande de kunna ha på tillgången till exempel på vattenledningsrör, som inte tillverkas i tillräcklig utsträckning här i landet utan äro beroende av import. Jag vill bara förklara, att jag inte tror att det är lämpligt att som konkurrerande ting ställa upp sådana saker som vatten- och avloppsledningar på landsbygden och eventuella byggnader för ämbetsverk i Stockholm.

Det finns fortfarande statliga ämbetsverk i Stockholm, som äro av sådan beskaffenhet, att de, om de inte vore statens, med all sannolikhet skulle av yrkesinspektionen och hälsovårdsmyndigheten ha förklarats icke vara användbara. Jag tror inte det är lämpligt att bara säga att det här gäller anordningar för byråkratien — det finns inget ämbetsverk, där inte ett 50-tal, ja, kanske ett 100-tal flickor ha att utföra sitt kontorsarbete, och jag tror att det är ett statsintresse lika viktigt som de flesta andra, att de få utföra sitt arbete i något så när drägliga lokaler.

Vidare vill jag rätta den missuppfattningen, att arbetet för bostadsförbättringar på landsbygden skulle ha avbrutits genom kriget. 1941 års riksdag beviljade 20 miljoner kronor enbart till bostadsförbättringsverksamhet; sammanlagt med lån för samma ändamål och för uppförandet av lantarbetarbostäder beviljades över 40 miljoner kronor. Vidare har det under hela kriget i lika stor skala som före krigsutbrottet pågått arbete med uppförande av s. k. barnrike-

Ang. lättande av de gifta kvinnornas arbetsbörda. (Forts.)
 egnahemsbyggen, vilket väsentligen sker på landsbygden. Under föregående år beviljades ytterligare 5 miljoner kronor till bostadsförbättringar på landsbygden. Jag vill därför inte gärna, att det intrycket skall stå kvar, att denna verksamhet praktiskt taget upphört med krigsutbrottet — det är nämligen att ge en felaktig bild av de faktiska förhållandena.

I övrigt vill jag för min del endast, med hänsyn till frågan om invandringen till städerna från landsbygden, säga, att det föreföll mig som om herr Ström ifrågasatte, att statsmakterna skulle ta hand om ordnandet av lönerna för den kvinnliga arbetskraften i bondehemmen liksom lönerna för lantarbetarna ävensom möjligen också för andra kategorier arbetare på landsbygden. Skall man fullfölja den tanken, är jag övertygad om att man måste göra ett nytt ämbetsverk för att kunna lösa de därmed sammanhängande problemen. Det blir då inte någon avveckling av ämbetsverken utan snarare en tillökning, om man, som sagt, skall gå på sådana vägar.

Det är väl inte skäl att här ta upp en stor debatt i frågan om invandringen från landsbygden till städerna, men man bör kanske inte helt glömma bort att, jämfört med de allra flesta länder i världen, möjligen med undantag för Norge och Finland, industrien i Sverige är förlagd till landsbygden i högre grad än i vilken annan del av världen som helst, vilket ju gör att på det sättet åtminstone en del folk — låt vara i litet tätare bebyggda samhällen än på rena landsbygden — stannar kvar på den svenska landsbygden. Man skall, som sagt, inte glömma detta, så att man inte målar alltför svart vad som eventuellt pågår här och som vi kanske inte alla äro särskilt tilltalade av, fastän vi inte känna metoderna för att kunna förändra rörelseriktningen.

Herr von Heland: Herr talman! Det kommer om någon vecka att bli bättre tillfälle än nu att debattera frågan om bostadsförbättringarna på landsbygden i samband med behandlingen av den kungl. propositionen i byggnadsfrågan.

Jag finner det emellertid angeläget att här be statsutskottets ledamöter att lyssna till vad herr socialministern anför, ty han deklarerar ju ett varmt intresse för detta bostadsbyggande och denna bostadsförbättring på landsbygden, vilket intresse inte i lika hög grad återfinnes i den byggnadsproposition, som herr socialministern har avgivit. Emellertid finns det motioner, som gå längre än vad herr socialministern gått i sin proposition, men som kanske mera överensstämma med vad socialministern i dag anför.

Jag hoppas därför att, när statsutskottets utlåtande med anledning av denna byggnadsproposition kommer på kammarens bord, statsutskottet har rättat till detta mera ljumma intresse, som framkommit i byggnadspropositionen, och alltså hörsammat socialministerns intresse för frågan vid dagens debatt.

*Ang. den s. k.
 säkerhetspoli-
 sens samman-
 sättning och
 befogenheter
 m. m.*

Herr statsrådet och chefen för socialdepartementet **Möller**, som förklarat sig ämna vid detta sammanträde besvara jämväl herr Wagnssons interpellation angående den s. k. säkerhetspolisens sammansättning och befogenheter m. m., erhöll ännu en gång ordet och anförde: Herr talman! Herr Wagnsson har med kammarens tillstånd till mig ställt följande frågor:

1) Är statsrådet i tillfälle att lämna kammaren en redogörelse för den s. k. säkerhetspolisens sammansättning och rekrytering, dess uppgifter och befogenheter?

2) Har statsrådet för avsikt att med anledning av inträffade fall, senast fallet Wirtanen, vidtaga åtgärder för att om möjligt förhindra ett återuppreppande av sådana beklagliga intermezzon?

Enligt den hemliga säkerhetskungörelsen den 10 juni 1938 skall i händelse av

Ang. den s. k. säkerhetspolisens sammansättning och befogenheter m. m.
(Forts.)

krig eller krigsfara finnas en allmän säkerhetstjänst. Ändamålet med dess verksamhet skall enligt kungörelsen vara att förhindra överbringandet till obehöriga av krigsunderrättelser. Bakgrunden till denna kungörelse var givetvis den ökade oron i Europa. Då säkerhetstjänsten skulle träda i funktion i händelse av krig eller krigsfara, var det nödvändigt att redan under fredstid draga upp den yttre ramen för dess organisation; denna började dock först efter krigsutbrottet på kontinenten att utbyggas. De svårigheter, som äro förbundna med uppgiften att övervaka främmande länders underrättelseväsen i vårt land och att effektivt förhindra spioneri, äro av den art, att det inte kan anses lämpligt att offentligen diskutera, hur den svenska säkerhetstjänsten är organiserad och arbetar. Interpellanten kan av dessa skäl icke av mig förvänta något mera ingående svar på sin första fråga.

Säkerhetstjänstens i säkerhetskungörelsen angivna uppgift att förhindra krigsunderrättelsers överbringande till obehöriga får en mer konkret innebörd vid en sammanställning med bestämmelserna i den s. k. tvångsmedelslagen av den 9 januari 1940. Denna lag kompletterar så till vida säkerhetskungörelsen, som den innefattar föreskrifter om de befogenheter, som tillkomma säkerhetstjänstens befattningshavare vid verksamhetens utövande. Dess betydelse sträcker sig emellertid längre, ity att de förutsättningar, vartill de i lagen meddelade befogenheterna anknutits, innebära en saklig utvidgning av säkerhetstjänstens verksamhetsområde. I anslutning till tvångsmedelslagens bestämmelser kan därför säkerhetstjänstens uppgift sägas vara dels att förhindra och uppdaga spioneri- och sabotagebrott jämte vissa därmed jämförliga förbrytelser och dels att genom övervakning av trafikmedlen förhindra obehörig spridning av uppgifter om förhållanden, som kunna skada landets försvar eller folkförörjning eller dess vänskapliga förbindelser med främmande makt.

De ingrepp, som tvångsmedelslagen möjliggjort, ha städse betraktats såsom tillfälliga åtgärder, vilka endast kunna försvaras så länge de av kriget förorsakade onormala förhållandena äro rådande. Det som kommit i dagen beträffande spioneri- och sabotageverksamhet innanför våra gränser torde giva vid handen, att de vidtagna åtgärderna varit påkallade. De avslöjanden, som gjorts, visa, att främmande makter genom egna agenter eller genom svenska medborgare, som ha lånat sig här till, utnyttjat de fredliga och skyddade förhållandena i vårt land för sin underrättelsetjänst, för sabotageförberedelser och för konspira-tionsverksamhet.

I och för sig skulle de med säkerhetstjänsten sammanhängande övervaknings- och spaningsuppgifterna kunnat ha anförtratts den förut förefintliga polisorganisationen, men ur effektivitetssynpunkt har det ansetts lämpligt, att de nya uppgifterna och befogenheterna överlämnades till en specialorganisation, som står under ledning av en av Kungl. Maj:t utsedd säkerhetschef. Säkerhetschefen är enligt kungörelsen ansvarig direkt inför Kungl. Maj:t för säkerhetstjänstens behöriga fullgörande. Han har vid sitt uppdrags fullgörande att beakta de önskemål, som framföras av överbefälhavaren.

Den säkerhetstjänsten ålagda, synnerligen omfattande verksamheten har nödvändiggjort skapandet av en stor organisation. Denna har helt och hållet fått byggas upp från intet och utan att inom landet funnits tillgång på erfarenhet från liknande verksamhetsområden. Vi ha icke, i motsats till stormakterna, under normala tider haft för dylik speciell tjänst avsedda organisationer. En av de största svårigheter som mött har varit personalanskaffningen. I de tider, som vi uppleva, stegras behovet av polispersonal för vanliga polisuppgifter i mycket hög grad, varför möjligheten att till säkerhetstjänsten avstå polispersonal har varit synnerligen begränsad. Den personal, som av statspolisintenden-

Ang. den s. k. säkerhetspolisens sammansättning och befogenheter m. m.
(Forts.)

ten och länsstyrelserna ställts till säkerhetstjänstens förfogande, består säkerligen av dugliga polismän, men dessas utbildning har inte tagit sikte på de krav, som de nya arbetsuppgifterna ställa. Till en del av de uppgifter, som åligga säkerhetstjänsten, har personal från andra civila förvaltningsområden anlitats ävensom utanför statsförvaltningen stående enskilda personer, varvid för vissa uppgifter i stor utsträckning antagits sådana med akademiska examina.

Anställandet av personal, som icke särskilt utbildats för de uppgifter som här föreligga, medför alltid riskmoment. Man har försökt att i viss omfattning minska dessa risker genom noggranna instruktioner och genom särskild undervisning i förekommande fall. Då tvångsmedelslagen ger befogenhet till ingrepp i den enskilde individens frihet, är det tydligt att handhavandet av vissa av säkerhetstjänstens uppgifter fordra takt och grannlaghet.

Vad beträffar det i interpellantens andra fråga berörda fallet Wirtanen, har den undersökning, som herr Wirtanens effekter underkastats, utgjort ett led i den säkerhetstjänsten anbefallda samfärdselkontrollen. Den för säkerhetstjänstens samfärdselkontroll utarbetade instruktionen är emellertid sådan, att den situation, som inträffat, hade bort kunna undvikas. Att likväl herr Wirtanen blev underkastad den noggranna undersökning, som skedde, torde ha föranletts därav, att hans innehav av i Sverige konfiskerade skrifter hade väckt polismanens misstankar. Det är emellertid icke förbjudet att privat innehava och även utföra en konfiskerad skrift varför även dessa skrifter tillsammans med övriga återställdes till herr Wirtanen genom försändelse, som avgick från Stockholm fyra dagar efter intermezzot. Det torde vara allmänt bekant att utförselförbud beträffande kartor stadgats. Med hänsyn härtill återfick herr Wirtanen icke en Stockholmskarta, utgiven av Stockholms allmänna restaurang A.-B.

Den svårighet som i regel är förknippad med avgörandet av frågan, huruvida i det särskilda fallet kan föreligga obehörig spridning av uppgifter om förhållanden, som kunna skada rikets förbindelser med främmande makter, samt den synnerligen knappa tid, som i detta fall stått till buds, torde kunna anföras som ursäktande omständighet. På tjänstevägen har polismannens i fråga uppmärksamhet fästs på de förhållanden, som i förevarande fall bort avhålla honom från de vidtagna åtgärderna, varjämte hos samfärdselkontrollpersonalen inskräpts vikten av att instruktionen noggrant iakttages. Åtgärder ha sålunda vidtagits för att om möjligt förhindra ett återupprepande av ett dylikt intermezzo. I hög grad önskvärt vore, att personal, som har att utöva denna kontroll, bibringades en tillfredsställande personkännedom. Därigenom borde sådana missgrepp, som det här ifrågavarande, bliva uteslutna.

Vad slutligen angår den möjligen av interpellanten åsyftade tilldragelsen i Göteborg, då fru von Sydow anhölls och förhördes, vill jag erinra om att ärendet av henne dragits inför justitieombudsmannen och för närvarande är föremål för dennes prövning. Justitieombudsmannen har ju till särskild uppgift att beivra myndighetens eventuella angrepp på medborgerliga fri- och rättigheter. Det kan icke vara riktigt, att jag föregriper den pågående prövningen genom något uttalande i saken.

Av den lämnade redogörelsen torde ha framgått, att kontroll av resandes tillhörigheter, sålunda även av tryckta skrifter må äga rum vid rikets gränser som ett led i de åtgärder, vilka vidtagits för att förhindra överbringandet till obehöriga av krigsunderrättelser och spridning av uppgifter, som kunna skada rikets förbindelser med främmande makter, att instruktionen för vederbörande tjänstemän är sådan, att den ingående undersökningen av herr Wirtanens tillhörigheter hade bort kunna undvikas och att åtgärder vidtagits för att förhindra

Ang. den s. k. säkerhetspolisens sammansättning och befogenheter m. m.
(Forts.)

en upprepning av det skedda. I de fall, då det kan konstateras, att övergrepp verkligen blivit begångna, är regeringen beredd att inskrida.

Herr **Wagnsson**: Herr talman! Jag ber först att på övligt sätt få framföra mitt tack till herr statsrådet och chefen för socialdepartementet för det svar jag fått på den av mig framställda interpellationen. Min tacksamhet är så mycket större, som jag till alla delar är tillfredsställd med innehållet i svaret.

Jag förstår nödvändigheten av att söka få en möjligast effektiv specialorganisation på detta område; då denna organisation till väsentlig del har måst improviseras, har personalrekryteringen inte alltid kunnat ske på ett fullt tillfredsställande sätt. Jag delar herr socialministerns uppfattning, att personalen i det övervägande antalet fall består av dugande och ansvarskännande polismän. Jag ber att få inskjuta, att jag mycket bestämt ogillar misstänkliggörandet av polis och militär; alla rykten, som cirkulera om att inom dessa grupper ytterlighetsriktningar skulle utöva något inflytande äro, därom är jag fullt övertygad, falska. Men därför är jag också mån om att alla felgrepp, som göras, rättas till och, där det visar sig behöfligt, bli beivrade.

Vad beträffar den grupp av tjänstemän, som denna fråga avser, har, som socialministern framhöll, deras utbildning inte kunnat ta sikte på de arbetsuppgifter, som nu trängt sig på dem. Det är desto mera glädjande att höra, att man genom noggranna instruktioner och genom särskild undervisning i förekommande fall sökt eliminera de risker, som äro förenade med att icke särskilt utbildad personal anställts. Som kammaren vet, är det här fråga om stora ingrepp i den individuella friheten och dessutom ingripanden i fråga om förhållanden, som vi tidigare kunnat med stolthet förklara ha varit i vårt land förskonade från poliskontroll.

Det är för mig särskilt tillfredsställande, jag tar fasta på socialministerns bestämda förklaring, att dessa ingrepp, som tvångsmedelslagen möjliggjort, äro att betrakta som tillfälliga åtgärder, endast försvarbara så länge de av kriget förorsakade onormala förhållandena äro rådande. Något annat besked hade väl inte heller varit möjligt att få från statsrådsbänken — att jag överhuvud taget inregistrerar detta uttalande här, beror på ett yttrande från högerhåll i kammaren vid behandlingen av tvångsmedelslagarna, där vederbörande talare räknade med möjligheten att också efter ett fredsslut bibehålla någon form av poliskontroll på detta område!

Också svaret på min andra fråga är ur mina synpunkter fullt tillfredsställande. Herr statsrådet meddelade i fråga om fallet Wirtanen, att vederbörande polisman förfarit felaktigt. Uttalandet är ju förbehållslöst.

Under hand fick jag strax efter interpellationens framställande erfara, att man på visst håll sökt bagatellisera det inträffade, och jag tillskrev då Wirtanen och tillfrågade honom närmare om vissa detaljer i samband med den affären. Jag fick också ett svar, och ur det svaret skall jag tillåta mig att göra ett citat, eftersom det ytterligare belyser vad som har förekommit. Wirtanen skriver bland annat:

»Det väsentliga beskrev jag redan i tidningen vid hemkomsten. Jag kan inte finna annat än att polisingripandet var fullständigt omotiverat. Det föreföll också, som om polismannen haft en förutfattad åsikt — — — om min person», skriver han, »ty han bara kastade en blick på böckerna och krävde därefter genast att få kroppsvisitera mig. Jag protesterade under hänvisning till att jag reste med finskt tjänstepass och var finsk riksdagsman, vilken argumentering han bryskt avvisade, sägande att det inte spelade någon roll vem jag var. Han

Ang. den s. k. säkerhetspolisens sammansättning och befogenheter m. m.
(Forts.)

och hans assistent gick igenom mina fickor, läste mina privatbrev och studerade mina anteckningsböcker, av vilka jag alltid har ett par tre på mig; de finska anteckningarna tror jag de inte begrep. Bland böckerna fanns det en del skrifter, tryckta och hektograferade, som jag fått och genast uppgav mig ha fått av polska legationen i Stockholm: dessa studerades ytterst noggrant, bl. a. Polens martyrium, som man uppgav vara underkastad beslag. Jag invände, att det inte borde intressera Sverige om en finsk riksdagsman önskade informera sig om förhållandena i Polen, då jag ju fått boken på legalt sätt och icke kunde eller ämnade sprida den i Sverige. Man sade bara, att vi nu befann oss på svensk mark, varför mina invändningar ingenting betydde. Jag protesterade också mot att bland de skrifter de önskade behålla (för närmare undersökning) var ett särtryck ur Svensk Tidskrift samt ett ex. av Nordens Frihet. Nej, det hjälpte inte, men senare fick jag likväl tillbaka dem. I stället ville man icke ge ifrån sig utställningskatalogen — det var en katalog från en utställning av Bengt Lindholms tavlor, som jag omnämmt i interpellationen — »trots min ironiska anmärkning, att en år 1913 avliden målare knappast kunde äventyra rikets säkerhet. Hans intelligenta invändning lydde att landskapsreproduktionerna kunde vara — flygfotografier!

Därmed var intermezzot, som med ungefär en kvart fördröjde båtens avgång, till ända. Jag fick inget kvitto för de kvarhållna skrifterna men löftet att de skulle eftersändas efter undersökningen, vilket även skett.»

Wirtanen tillägger, att han inte kan »finna annat än att polismannen saknade saklig anledning att inskrida mot mig på detta sätt, såvida det icke var ett rent mekaniskt stickprov jag råkade ut för eller om man av någon anledning speciellt misstänkte mig. I varje fall visade han en påtaglig brist på omdöme. Det som däremot mest irriterade mig var den bryska, direkt ohövliga tonen. Jag vet mig faktiskt aldrig ha blivit bemött av officierande tjänstemän i denna tonart. Jag föreställer mig också, att man icke bör ha rätt att skrida till kroppsvisitation med mindre verkliga skäl till misstankar föreligger och i varje fall bör det då ske i taktfulla former och icke på ett sätt som erinrar om polismetoder i vissa ökända stater.

Jag skulle faktiskt inte säga allt detta om jag icke fått ett så starkt intryck av vederbörandes olämpliga uppträdande, ty rent formellt sett bör de ju ha haft rätt att göra en undersökning och kvarhålla skrifterna för närmare granskning.»

Som framgår av det utdrag av brevet, jag här tillåtit mig föredraga, har denna undersökning icke företagits med den »takt och grannlagenhet», som herr statsrådet med skäl angav som mönster för behandlingen av utlännningar i ett fall sådant som detta. Det faller ju också ett stänk av komik över det hela.

Bland det, som man behöll och som Wirtanen inte heller senare fick tillbaka, var en av Saras restaurangkartor — en karta över Stockholm, där Saras restauranger äro inprickade; kammarens ledamöter ha säkerligen sett en sådan.

Jag undrar, om vederbörande polisman trodde, att en eventuell fiende skulle inrikta sig på att bombardera krogarna här i staden.

Vidare var det en katalog från en tavelutställning av en avliden konstnär, och denna katalog togs i beslag därför att det bland reproduktionerna där skulle finnas en landskapsmålning. Vederbörande trodde väl att den också skulle kunna ge anvisningar vid eventuella angrepp mot vårt land.

I sitt svar har nu herr statsrådet uttalat den förmodan, att jag med uttalandet om att säkerhetspolisen också vid något tillfälle hade visat en kränkande

Ang. den s. k. säkerhetspolisens sammansättning och befogenheter m. m.
(Forts.)

behandling av svenska medborgare, åsyftade den behandling, som fru von Sydow varit utsatt för. Det är ett misstag. Jag kände inte till den saken närmare, då interpellationen framställdes. Jag tänkte i stället på den behandling som några andra svenska medborgare, ryttmästare Frank Martin, direktör Malcom Lilliehök och dr Helge Lindberg, blivit utsatta för på grund av ett anonymt brev, vars innehåll herr Undén i en tidigare debatt karakteriserat som närmast skrattretande. Nu är den saken utagerad genom att högsta domstolen ådömt säkerhetspolisens chef straff för hans handläggning av detta ärende.

Jag vill tillägga att jag personligen vid några tillfällen under de senaste åren besökt Finland och att jag därvid vid passerandet av gränsen blivit korrekt behandlad. Vid ett tillfälle var man visserligen ytterligt intresserad av några anteckningar, som jag hade — de gällde ett anförande, som jag skulle hålla vid ett goodtemplarmöte i Finland — och jag fick lägga ned en viss energi för att få behålla dessa anteckningar. Det är emellertid en bagatell, som inte spelar någon roll, liksom icke heller, enligt vad jag inhämtat, vad som vid ett annat tillfälle skulle ha hänt en ärad ledamot av denna kammare, som tillhör konstitutionsutskottet. Vid utresan till Finland var han försedd med ett kuvert, påtryckt: konstitutionsutskottet, och innehållande bl. a. ett sten-eilerat utkast till en grundlagsändring, gjort av kansliet i konstitutionsutskottet. Vederbörande i säkerhetspolisen ville behålla kuvertet med innehåll. Trodde han männe, att det var fråga om några konspirationer emot rikets säkerhet eller berodde hans misstänksamhet på att denne ärade kammarledamot tillhör Göteborgs handelstidnings redaktion?

Sedan herr statsrådet nu förklarat, att instruktionen för vederbörande tjänstemän är sådan, att den ingående undersökningen av Wirtanens tillhörigheter bort kunna undvikas, och att åtgärder vidtagits för att förhindra en upprekning av det skedda, får emellertid denna affär anses avvecklad på ett tillfredsställande sätt.

Det finns emellertid i detta sammanhang en detalj, som kanske skulle behöva klarläggas.

Wirtanen hade — såsom framgick av hans brev — intryck av att polismannen haft en förutfattad mening om honom, och han frågar i en parentes i sitt brev: »Hur hade han fått den?»

I en Stockholmstidning, Arbetaren, har jag sett uppgivet, att säkerhetspolisen skulle samarbeta med den finska säkerhetspolisen och att Wirtanen genom sin opposition mot Finlands tyskorientering skulle ha ådragit sig misslag i vissa finska kretsar och bland tyskar i Finland. Jag har emellertid svårt att tro, att denna uppgift är riktig, och jag skulle inte alls ha berört saken, om inte tidningen lämnat ett par andra uppgifter, som, såvitt jag kunnat finna, inte blivit dementerade. Det uppgives i nämnda tidning att vid tidigare tillfällen en finsk riksdagsman, som också tillhörde oppositionen i Finland mot den tyskorienterade politiken, blivit föremål för kroppsvisitation, och vidare omnämnes det, att en finsk fackföreningsman på sin tid blivit kallad till den dåvarande inrikesministern Horeli i Helsingfors, misstänkt för att ha förbindelse med kommunisterna i Sverige. Han skulle av inrikesministern ha fått höra att förklaringen till dessa misstankar låg däri, att han under ett besök i Sverige skulle ha inköpt ett par kommunistiska tidskrifter, skulle ha haft ett telefonsamtal med en antagligen kommunistisk järnvägstjänsteman och slutligen skulle i Haparanda ha skrivit ett brev till en gammal god vän. Detta brev handlade endast om allmänt kända saker, men det var hållet, säger tidningen »i en fri och frisk ton, något som vittnar om att fackföreningsmannen trodde att han befann sig i ett fritt land». En fotografisk kopia av

Ang. den s. k. säkerhetspolisens sammansättning och befogenheter m. m.
(Forts.)

detta brev skulle även den finske inrikesministern, enligt tidningens meddelande, vara i besittning av.

Jag förstår, herr talman, att kontakt måste uppehållas mellan säkerhetspolisen i Sverige och i Finland, men därifrån och till ett direkt samarbete är steget långt. Det förefaller mig groteskt, att den svenska säkerhetspolisen skulle åta sig, på anmodan från ett annat land, att övervaka socialdemokratiska riksdagsmän och fackföreningsledare, som besöka Sverige, och behandla dem som misstänkta brottslingar. Jag vill därför hoppas, att de utlänningar, som utsätts för en mera närgående observation, övervakas enbart med hänsyn till svenska säkerhetssynpunkter och inte på önskan av något främmande lands polis.

Socialministern slutade sitt svar med den välkomna försäkran, att regeringen är beredd att ingripa mot övergrepp. Jag vågar därför hoppas, att den i tidningen Arbetaren lämnade redogörelsen föranleder en undersökning, och att affären blir klarlagd, så att inte en skugga av misstanke må falla på säkerhetspolisen i de anförda fallen, om relationen är oriktig eller i väsentliga delar ofullständig, men att ett inskridande sker, om relationen skulle visa sig vara riktig.

Till sist vill jag bara uttala en förvåning över att i vissa av de här av mig relaterade fallen säkerhetspolisen varit mäktig så stor aktivitet, medan dess intresse för värvningsaffären, Waffen SS, inte tycks ha varit lika livaktigt.

Justerades protokollen för den 29 nästlidne maj och den 1 innevarande månad.

Föredrogs Kungl. Maj:ts proposition nr 322, med förslag till lag angående auktoriserad mätning av ved och annat virke, m. m.

Propositionen hänvisades, såvitt angick anslag å driftbudgeten under nionde huvudtiteln, till jordbruksutskottet och i övrigt till behandling av lagutskott.

Föredrogs och hänvisades till behandling av lagutskott Kungl. Maj:ts proposition nr 324, med förslag till lag om tillståndstvång för byggnadsarbete.

Föredrogs och hänvisades till jordbruksutskottet Kungl. Maj:ts proposition nr 325, angående försäljning av ett område av kronoegendomen Sveden nr 1 och 2 i Stockholms stad.

Föredrogs och hänvisades till statsutskottet Kungl. Maj:ts proposition nr 326, angående viss ombyggnad av tågfarjan Starke.

Föredrogs ånyo och företogs punktvis till avgörande statsutskottets utlåtande nr 141, i anledning av riksdagens år 1942 församlade revisorers berättelse angående verkställd granskning av statsverkets jämte därtill hörande fonders tillstånd, styrelse och förvaltning för tiden 1 juli 1941—30 juni 1942.

Statsutskottet, till vars förberedande behandling riksdagens år 1942 församlade revisorers berättelse jämte de i anledning därav från vederbörande

ämbetsverk och myndigheter till Kungl. Maj:t avgivna utlåtanden och förklaringar blivit hänvisad, hade, efter tagen kännedom av dessa handlingar och inhämtande av för ärendenas utredning i övrigt erforderliga upplysningar, i det föreliggande utlåtandet underställt riksdagens prövning de av revisorerna gjorda framställningar, som ansetts från utskottets sida påkalla yttrande.

Punkten 1.

Utskottets hemställan bifölls.

Punkten 2.

Lades till handlingarna.

Punkten 3.

Utskottets hemställan bifölls.

Punkterna 4—7.

Lades till handlingarna.

Punkterna 8 och 9.

Vad utskottet hemställt bifölls.

Punkten 10.

Lades till handlingarna.

Punkten 11.

Utskottets hemställan bifölls.

Punkten 12.

Under finansdepartementet, § 20, hade revisorerna berört vissa synpunkter rörande önskvärdheten av inrättandet av en särskild lönedomstol.

Ang. inrättande av en särskild lönedomstol.

Utskottet hade i den nu föredragna punkten av angivna orsaker hemställt, att riksdagen måtte i skrivelse till Kungl. Maj:t anhålla, att Kungl. Maj:t ville låta verkställa utredning angående lämpligheten av att inrätta en särskild lönedomstol.

Herr Herlitz: Herr talman! Det är ju litet ovanligt att se viktiga frågor rörande rättegångsväsendet resta av statsrevisorerna och sedan framförda av statsutskottet. Det har nu skett i år på flera punkter, och det gäller särskilt det mycket viktiga spörsmålet om skapandet av en helt ny ordning för handläggningen av frågor rörande tjänstemännens löneförmåner. Emellertid är jag för min del inte alls i tvekan om att det här är en viktig fråga, som tarvar en utredning. Den ordning, som vi i närvarande stund ha i vårt land för behandling av frågor rörande tjänstemännens avlöningsförmåner, är inte tillfredsställande. Vad som framför allt är att anmärka mot den, är den bristande enhetligheten, med andra ord det förhållandet att en och samma fråga eller likartade frågor kunna komma att handläggas på olika håll. Det ligger något betänkligt i att, sedan kammarrätten har sagt sitt ord i ett avlöningsmål, det likväl står parten öppet att vända sig till allmän domstol; han äger där utverka ett avgörande, som eventuellt går i rakt motsatt riktning. Det är inte heller riktigt tillfredsställande att i anmärkningsmål, d. v. s. mål om skyldig-

Ang. inrättande av en särskild lönedomstol. (Forts.)

het för redogörare att ersätta felaktigt utbetalade medel, kammarrätten träffar avgörande rörande redogörarens ersättningsskyldighet i sista instans, medan det sedan är allmän domstol som har att upptaga en eventuell regresstalan. som redogöraren vill föra mot den statstjänsteman, som har fått för mycket pengar. Inte heller är det riktigt lyckligt att, såsom det påpekas i handlingarna, vissa frågor rörande avlöningsförmåner gå till regeringsrätten, medan frågor av precis likartad natur gå till kammarrätten. Jag är som sagt alldeles på det klara med att dessa förhållanden, som man sedan gammalt har uppmärksammat och varit bekymrad över, äro värda uppmärksamhet. Man har gjort många försök att få någon rätsida på problemet; det har man faktiskt hållit på med i över trettio år. Men det har visat sig, att det är ett utomordentligt svårt och invecklat rättsspörsmål. Jag tror emellertid, att det lönar sig att ta upp saken igen.

Statsrevisorerna ha nu gripit sig an med denna svåra sak med ett mod, som man måste skänka en uppriktig beundran, då man känner de utomordentliga svårigheter, med vilka saken är förenad. De kasta fram en plan om inrättande av en lönedomstol och påkalla inte mindre än »omedelbara åtgärder» för ernående av en reform efter i huvudsak de av dem angivna riktlinjerna.

Statsutskottet har nu på goda grunder sett en liten smula mera betänksamt på denna sak och understryker — jag är glad åt det — att det av statsrevisorerna framlagda förslaget innefattar ett flertal spörsmål av delvis mycket komplicerad art. Statsutskottet vill alltså inte ta någon definitiv ståndpunkt till planen.

Jag tar fasta på denna utskottets ståndpunkt bl. a. i så måtto, att jag för min del vill inlägga en mycket bestämd reservation mot det av revisorerna framkastade hugskottet, att om vi nu skola ha en särskild lönedomstol, denna skall förses med representanter för de s. k. parterna i saken, d. v. s. målen skola inte såsom förut avdömas blott av domare, utan i domstolen skola sitta dels några som representera kronan och dels några som representera tjänstemännen. Det är ju för det första ur praktisk synpunkt en mycket vanskelig väg. Vi känna våra bekymmer med avseende på försäkringsrådet och arbetsdomstolen o. s. v., där vi ställts inför de bekymmersamma spörsmålen om allihanda olika tjänstemannakategorier, som slåss om de platser, som stå till förfogande, och som gärna vilja ha sina representanter med i mål som angå speciellt dem. Det är tråkiga konsekvenser, som uppstå, då man tillskapar dylika domstolar. Men framför allt kan jag inte komma ifrån, att det är principiellt betänkligt att ordna domstolar efter den grundsatsen, att parterna skola vara där representerade.

Jag kan inte heller se, att det finns några omständigheter, som verkligen föranleda till att man skulle vidtaga en sådan åtgärd på detta område. En anledning skulle kunna vara den, att den nuvarande rättskipningen på området inte hade tillvunnit sig vederbörandes förtroende, men vi ha ett ganska gott vittnesbörd om motsatsen i det förhållandet, att möjligheten att gå till allmän domstol, sedan kammarrätten prövat saken, på senare år tagits i anspråk endast i mycket ringa omfattning.

Jag är sålunda glad åt statsutskottets reservation, som innebär att riksdagen ingalunda binder sig för statsrevisorernas hugskott, som — jag borde kanske ha sagt det — framkastats utan någon som helst motivering.

På en annan punkt är statsutskottets uttalande inte lika klart. Det ser nästan ut som om statsutskottet ville, att riksdagen med sitt beslut om skrivelse till Kungl. Maj:t skulle definitivt uttala sig för att spörsmålet skall lösas just genom inrättandet av ett nytt ämbetsverk, en lönedomstol, till vilken mål då skulle överflyttas från regeringsrätten och kammarrätten, som

Ang. inrättande av en särskild lönedomstol. (Forts.)

nu ha hand om de flesta målen av detta slag, samt eventuellt även från de allmänna domstolarna. Jag vill emellertid framhålla, att den frågan väl rimligtvis bör lämnas öppen, huruvida detta är den riktiga vägen. Man frågar sig, varför inte den ökade enhetlighet, vilken, såsom jag framhöll, utan tvivel är önskvärd, till äventyrs kunde åstadkommas lika väl inom den nuvarande ordningens ram, d. v. s. genom frågornas koncentration till kammarrätten.

I ett mycket upplysande utlåtande, som icke i detta sammanhang har bringats till kamrarnas kännedom och som man väl får anta endast ett fåtal av kamrarnas ledamöter känna till, har kammarrätten berört denna fråga och dessutom gjort åtskilliga andra erinringar. Jag skall här inte gå in på motiveringen utan nöja mig med att uttala ett stilla tvivel om lämpligheten att för allsköns frågor inrätta särskilda domstolar med begränsade uppgifter.

Det bör även framhållas, att ett bortflyttande av en huvuddel av kammarrättens göromål till en ny myndighet alldeles påtagligt berör vissa spörsmål, som inte äro antydda av statsrevisorerna. Det föreligger just nu förslag från socialvårdskommittén, att kammarrättens befattning med fattigvårds- och barnavårdsmål skall upphöra och att de skola överflyttas till socialstyrelsen. Taxeringssakkunnigas betänkande går ut på en effektivisering av provningsnämndernas verksamhet, varigenom man hoppas ernå en väsentlig minskning av kammarrättens arbetsbörda. Spörsmålet står alltså i ett vidare sammanhang, och jag kan därför inte se att man kan undgå att tänka litet närmare på saken.

För min del vill jag inte ha tagit någon definitiv ståndpunkt till saken. Jag vill inte ha sagt, att jag är på det klara med att kammarrätten skall ha hand om dessa mål och att alltså ett nytt organ ej bör tillskapas, utan jag vill endast ha sagt, att det väl inte kan vara lämpligt, att riksdagen nu tar ståndpunkt i denna fråga. Riksdagen kan väl inte vilja i detta läge — utan att ha sett skälen för och emot, framlagda bl. a. av kammarrätten och riksräkenskapsverket — göra ett definitivt principuttalande, att avlönings- och anmärkningsmål skola bortflyttas från kammarrätten. Jag kan därför inte heller gärna tänka mig, att utskottet har menat, att dess uttalande, fastän det är litet oklart, skall förstås på det viset. Det skulle vara tacknämligt, om man från utskottets sida kunde få någon bekräftelse på att det inte är meningen att på detta sätt binda riksdagens händer för framtiden.

Jag har, herr talman, intet yrkande.

Herr förste vice talmannen: Herr talman! Den nuvarande ordningen för provning av tvister rörande statstjänstemäns och kommunalt anställdas avlöningsförmåner är icke väl genomtänkt. Det erkändes ju för övrigt även av den föregående ärade talaren. Det är detta förhållande som revisorerna i sin berättelse här påtalat. Avsaknaden av ett konsekvent genomfört system är påfallande, och olägenheterna härav äro betydande, säga revisorerna. Tidsutdräkten för provning av förekommande ärenden, säga revisorerna vidare, kan bli avsevärd, och det tar ofta mycket långt tid, innan ärendena slutligt bli avgjorda av kammarrätten. Detta försvårar arbetet för de löneutbetalande myndigheterna. Dessutom medför det olägenheter för de tjänstemän som kunna bli skyldiga att återbetala lönebelopp som de icke haft rätt att uppbära.

Med anledning av dessa revisorernas påpekanden har statsutskottet nu hemställt om en utredning. Utskottet finner för sin del uppenbart att inrättandet av en särskild lönedomstol skulle medföra snabbare avgörande och enhetligare rättstillämpning i mål och ärenden angående avlöningsfrågor. Men frågan är ju av mycket invecklad natur, och utskottet framhåller också att det av revisorerna framlagda förslaget synes innefatta ett flertal spörsmål av delvis myc-

Ang. inrättande av en särskild lönedomstol. (Forts.)

ket komplicerad art och att ett mera definitivt ställningstagande till detsamma för den skull icke kan utan vidare komma i fråga.

Man får väl i detta utskottets uttalande icke inlägga någonting annat än vad där står. Givetvis har statsutskottet icke förutsatt annat än att det skulle bli en förutsättningslös utredning rörande möjligheterna att genomföra tillämpandet av mer enhetliga grunder för avgörandet av tvister i lönefrågor. Det är vad som avses med utskottets hemställan, och jag kan inte se att utskottets uttalande på något sätt skulle föregripa utredningen. Denna bör bli förutsättningslös och objektiv, och skulle utredningen visa att en särskild lönedomstol vore den lämpligaste organisationen för prövning av dylika spörsmål, har riksdagen sedan att taga ställning till den frågan när den efter utredningen på nytt kan komma på riksdagens bord. Något annat får man inte inlägga i vad utskottet här uttalat.

Att förhållanden inte ha varit tillfredsställande hittills, framgår, såsom jag förut påpekat, av revisorernas uttalande. På ett ställe säga de att det kan dröja flera år, innan en lönetvist slutligt blir avgjord. Nu har visserligen kammarrätten, vilken liksom riksräkenskapsverket och allmänna lönenämnden uttalat sig i frågan, avstyrkt inrättandet av en särskild lönedomstol, men såväl riksräkenskapsverket som allmänna lönenämnden har ansett att det skulle vara lämpligt med en dylik domstol. Här stå alltså uttalanden från olika statliga myndigheter och institutioner mot varandra. Man får vid en utredning av frågan pröva värdet och halten av de påpekanden som kunna göras från skilda håll och sedan taga ställning därtill, när frågan föreligger i ett mera grundligt utrett skick.

Jag kan sålunda inte se, herr talman, att det av statsutskottet här gjorda uttalandet på något sätt skulle skada eller binda en utredning, utan jag tror att utskottets uttalande snarare är ägnat att befrämja frågans lösning på ett mera ändamålsenligt sätt än vad hittills varit fallet.

Efter härmed slutad överläggning bifölls vad utskottet i förevarande punkt hemställt.

*Ang. stats-
tjänstemän-
ners förmåner
under sjuk-
dom.*

Punkten 13.

Under finansdepartementet, § 21, hade revisorerna påtalat vissa missförhållanden beträffande statstjänstemännen tillkommande förmåner under sjukdom.

Utskottet hade i den nu ifrågavarande punkten anfört:

»Vid den av revisorerna verkställda granskningen rörande sjukledighet och sjukvårdskostnader inom civilförvaltningen hava revisorerna påtalat, att tillämpningen av gällande bestämmelser medfört för statsverket alltmer stegrade kostnader.

Med hänsyn till ärendets allmänna räckvidd och till önskvärdheten av att statsverkets utgifter på ifrågavarande område såvitt möjligt begränsas, har utskottet funnit lämpligt, att detta spörsmål göres till föremål för en allsidig och förutsättningslös utredning. Denna utredning bör givetvis omfatta motsvarande kostnader för befattningshavare inom försvarsväsendet.

Utskottet hemställer alltså, att riksdagen må i skrivelse till Kungl. Maj:t an hålla, att Kungl. Maj:t ville låta verkställa en allsidig och förutsättningslös utredning rörande sjukledighet och sjukvårdskostnader inom civilförvaltningen och försvarsväsendet.»

Herr Wiklund: Herr talman! Jag har tidigare här i dag haft anledning att ge uttryck åt min tillfredsställelse över statsutskottets förslag på denna

Ang. statstjänstemännens förmåner under sjukdom. (Forts.)

punkt, nämligen att riksdagen måtte i skrivelse till Kungl. Maj:t anhålla, att Kungl. Maj:t ville låta verkställa en allsidig och förutsättningslös utredning rörande sjukledighet och sjukvårdskostnader inom civilförvaltningen och försvarsväsendet. Då jag emellertid har några synpunkter på dessa frågor, som statsrevisorerna icke vidrört, ber jag, herr talman, att få ta kammarens uppmärksamhet i anspråk några minuter.

Revisorernas utredning, som omspannar en ganska lång tidsperiod, redovisar ett siffermaterial, som är ganska märkligt. Vad jag särskilt fäst mig vid är revisorernas konstaterande av betydligt högre sjukledighetstal för ordinarie än för icke ordinarie tjänstemän. Jag kan icke utan vidare godtaga den av revisorerna lämnade förklaringen härtill, nämligen den högre genomsnittliga levnadsåldern bland ordinarie tjänstemän. Enligt min mening ligger förklaringen till en del även däri, att den mera osäkra ställningen för icke ordinarie tjänstemän är en återhållande faktor, då fråga är om att ta sjukledigt.

Vid stickprovsundersökning ha revisorerna vidare konstaterat det märkliga förhållandet, att korttidsledigheter på upp till tre dagar dominera bland de ordinarie tjänstemännen. Detta beror därpå, att inom flertalet förvaltningar något läkarintyg icke erfordras för sjukledighet understigande fyra dagar, vilket måste väcka en viss förundran samt stämma till eftertanke. Slutsatsen från revisorernas sida blir också, att bedömandet av behovet av sjukledighet överlättes åt tjänstemannen själv.

Skulle då avlämnandet av ett läkarintyg i detta liksom i andra fall minska antalet ledighetsdagar för sjukdom överhuvud taget? Min erfarenhet såväl om läkarintygets värde som om svårighetsgraden — eller rättare lättheten — att erhålla ett läkarintyg gör, att jag ser på detta spörsmål med ganska stor skepsis. Och härmed är jag inne på en sak, som man icke hittills använt inom statsförvaltningen, nämligen sjukkontroll i en eller annan form. Jag menar visst inte, att man härvidlag skulle gå tillväga på samma sätt som inom sjuk-kassorna. Men man kunde få en ganska effektiv kontroll, om man upphörde med att schablonmässigt kräva läkarintyg såsom bevis om arbetsförmåga. I stället borde man använda lämpligt utformade formulär för självdeklaration om hälsotillstånd och arbetsförmåga. Dessa ha i många fall visat sig kunna göra större nytta än vanliga läkarintyg.

Det är visst inte min mening, att man helt skulle kunna slopa läkarintyg, men ett sådant skulle icke vara ett kategoriskt omdöme utan innehålla en lämplig beskrivning av fallet i form av svar på distinkta frågor. Jag är övertygad om att ett borttagande av de summariska läkarintygen samt införande av självdeklaration av den sjuke och i särskilda fall läkarintyg i mera fullständig och beskrivande form i väsentlig grad skulle komma att nedbringa antalet sjukledighetsdagar ävensom medföra en minskning i kostnaderna för utfärdande av läkarintyg.

I detta sammanhang skall jag även med några ord beröra verksläkarinstitutionen vid den civila statsförvaltningen, som tillkom genom kungörelsen den 22 juni 1939. Statsrevisorerna ha ju uppvisat, att denna institution är mycket dyr för staten, i det att ersättningarna åt verksläkarna för läkarvård uppgingo till ej mindre än i det närmaste en tredjedel av det för budgetåret 1941/42 till avlöningar åt samtliga ordinarie provinsialläkare i landet anvisade beloppet. Jag kan nämna, att hela läkarvårdskostnaden i de erkända sjuk-kassorna belöpte sig till i det närmaste 7 miljoner kronor för år 1941, då kassorna hade 1,700,000 medlemmar — således endast sju gånger så mycket som ersättningarna åt verksläkarna. Jag anser, att jag inte gör mig skyldig till någon större överdrift, om jag påstår, att sistnämnda ersättningar måste te sig påfallande höga.

Ang. statstjänstemännens förmåner under sjukdom. (Forts.)

Men statsrevisorerna ha även haft anledning att syssla med omfattningen av sjukhusvården till vissa befattningshavare i statens tjänst. I sin år 1941 avgivna berättelse lämnade revisorerna en redogörelse för sjukhusvårdskostnaderna, avseende budgetåret 1940/41. Dessa kostnader uppgingo för nämnda tid till ej mindre än cirka etthundratusen kronor. Vidare konstaterades, att vård i halvenskilt eller enskilt rum, relativt sett, meddelats ojämförligt mycket oftare åt högre än åt lägre befattningshavare.

Redan detta påpekande ger mig anledning att något beröra den kategori-klyvning, som här ägt rum genom riksdagens beslut. Vid bestämmande av vårdkostnadernas storlek skulle man enligt statsutskottets förslag utgå från vård å allmän sal beträffande tjänstemän tillhörande lönegraderna A 1—A 8, i halvenskilt rum eller om sådant ej finnes tillgängligt i enskilt rum beträffande tjänstemän tillhörande lönegraderna A 9—A 23, samt i enskilt rum beträffande tjänstemän tillhörande lönegraderna A 24—A 34, B 1—B 3 och C 1—C 17.

Det måste ju väcka förvåning, att tjänstemännen även under sjukdom skola uppdelas på detta sätt i olika lönegrader eller rättare sagt vårdgrader. För många med mig förefaller det helt säkert som en naturlig sak, att alla medborgare vid iråkad sjukdom skola ha samma möjlighet till vård. Riksdagen ansåg dock i likhet med socialministern, att en enhetlighet borde äga rum så tillvida, att även för lägre tjänstemän ersättningen för egentlig sjukhusvård i de fall, då den sjukes tillstånd enligt intyg av verksläkaren krävde vård å halvenskilt rum, måtte beräknas enligt fastställd legosängsavgift för plats å halvenskilt rum eller, om sådant ej finnes tillgängligt, i enskilt rum.

Redan 1941 kunde dock statsrevisorerna fastslå, att »gällande föreskrifter i fråga om ersättning för sjukhusvård åt befattningshavarna icke medfört den av tjänstemännens lönegradsplacering oberoende enhetlighet, som av riksdagen vid bestämmelsernas tillkomst åsyftades». Det vore därför, framhölls det, nödvändigt, att föreskrifter meddelades, enligt vilka kostnaden för sjukhusvård ersattes efter den beräknade avgiften för vård å allmän sal enligt nu gällande grunder. För de undersökta ämbetsverken hade statsverkets utgifter för sjukhusvård ökats med cirka 40 procent, vilket enligt revisorernas mening nödvändiggjorde en begränsning av dessa utgifter. Statsutskottet fann emellertid, att revisorernas anmärkning icke påkallade något yttrande från statsutskottets sida, mot vilket beslut dock reservation anmälades av åtta utskottsledamöter.

I detta sammanhang skall jag helt kort lämna en redogörelse för den nya lagstiftningen på sjukförsäkringens område i fråga om läkar- och sjukhusvård. I § 22 förordningen om erkända sjuk-kassor säges, att sjukvårdsersättning skall utgivas vid varje sjukdom, som enligt läkares utsago kräver vård av läkare, vilken föreskrift innebär, att denna prestation är praktiskt taget obegränsad. Ersättningen härför skall motsvara två tredjedelar av det belopp, den sjuke utgivit för läkarvården enligt en av Kungl. Maj:t utfärdad taxa. I läkarvårdsersättningen ingår även två tredjedelar av kostnaden, i förekommande fall, för läkares resa till och från den sjuke. Det må även framhållas, att det icke är nödvändigt, att sjukdomen medför förlust eller nedsättning av arbetsförmågan för att medlem skall komma i åtnjutande av denna förmån.

Styrkes åter med läkarintyg, att vård å sjukvårdsanstalt är erforderlig, skall i stället för läkarvårdsersättning utgivas ersättning för den sjukes inlagande och vård å dylik anstalt, som drives av staten, landsting eller kommun eller till vars drift statsbidrag utgår, eller å godkänt sjukhem, så ock för vård, som beredes den sjuke genom pensionsstyrelsens försorg. Kassans ersättningsplikt innefattar emellertid högst den ersättning, som skulle

Ang. statstjänstemännens förmåner under sjukdom. (Forts.)

ha utgått för den sjukes intagande och vård å allmän sal å lasarett, drivet av det landsting eller den stad, inom vars område den sjuke är bosatt. Med denna begränsning innefattar sjukhusvårdsersättningen hela kostnaden för intagandet och vården. Vidare ha flertalet erkända sjuk-kassor från och med den 1 januari i år ändrat sina stadgar därhän, att kassorna låta de medlemmar, som intagas å sjukhus, behålla hela sjukpenningen ograverad, men ändå sk-svara för hela kostnaden för vården å allmän sal å lasarett. Kassorna ha alltså i detta liksom i andra hänseenden gått utöver förordningens minimiprestationer — allt för att ytterligare hjälpa sina medlemmar.

Av vad jag här i korthet anført, framgår, att de erkända sjuk-kassorna lämna sina medlemmar förmåner i form av sjukvårdsersättning, som tillfredsställa långt gående krav på läkar- och sjukhusvård. Det var därför många med mig, som med stor förvåning mottogo riksdagens beslut i detta avseende år 1938. På sjuk-kassehåll ha vi alltid haft svårt att förstå, varför staten själv skall leka sjuk-kassa, trots att riksdagen några år tidigare beslutat om en ny och effektiv sjukförsäkring. Vad som år 1931 ansågs motsvara den moderna tidens krav på en god läkar- och sjukhusvård raserades alltså i viss mån genom att man ställde statens tjänare i en särklass gentemot andra medborgare. Verksläkarinstitutionens införande omöjliggjorde för de i statens tjänst anställda att efter fritt val anlita den läkare de helst vilja söka vid sjukdom. Denna institution har alltid förefallit mig vara ett steg bakåt i utvecklingen och rimmar illa med den uppfattning, som väl numera omfattas av alla, nämligen att en sjuk människa skall ha rätt till fritt läkarval, något som av alla medlemmar i sjuk-kassorna anses som en omistlig tillgång.

Statsrevisorerna ha även granskat kostnaderna för medicin under budget-året 1941/42. I anslutning härtill tillåter jag mig, herr talman, beröra frågan, huruvida kostnaderna för läkemedel skola bestridas av statsmedel. Medicinalstyrelsen framhöll i sitt yttrande till propositionen till 1938 års riksdag nr 263 med förslag till civilt avlöningsreglemente, hurusom erfarenheten visat, att rätten till fria läkemedel lätt leder till ett överdrivet missbruk av vissa dylika och att därför denna rätt i många fall medför direkt hälsoskadliga verkningar. Att medicinkostnaderna för staten stiga till avsevärda belopp, ha statsrevisorerna också påpekat, och detta skulle bland annat bero på att farmaceutiska specialiteter på många håll föreskrivits i stället för de väsentligt billigare apoteksberedda varorna. Enligt min mening är detta långt ifrån hela förklaringen. Jag är tämligen förvissad om att stegringen kommer att fortsätta. Jag vill även framhålla, att trots de stora förmåner, som staten lämnar sina anställda i form av läkarvård, sjukhusvård och medicin, klagas det ganska tappert hos medicinalstyrelsen över att den och den verksläkaren icke velat utskrive den medicin och de preparat, som enligt den klagandes mening skulle ha varit bättre och effektivare.

Till vilka belopp ha då sjukvårdskostnaderna uppgått sedan tiden för ikraftträdandet av civila avlöningsreglementet och civila icke-ordinariereglementet? Revisorerna ha uppvisat att kostnaderna undergått en kontinuerlig stegring. Summan av sjukvårdskostnaderna under vart och ett av budgetåren 1939/40, 1940/41 samt 1941/42 uppgingo till respektive 2.066.000, 2.288.000 samt 2.557.000 kronor. Enligt revisorernas mening torde ökningen till huvudsaklig del bero därpå att verksläkarna anlåtats i ökad omfattning år från år. Det stämmer ju med den gamla, kända iakttagelsen, att personer, som ha fri läkarvård och medicin med vissa tidsmellanrum skola göra ett besök hos läkaren för att få sig en flaska droppar. Detta är droppkvacksalveri, som det inte är lätt att komma bort ifrån, och det kommer att öka i den mån staten anställer mera kvinnlig arbetskraft.

Ang. statstjänstemännens förmåner under sjukdom. (Forts.)

Men revisorerna ha även påpekat ett par förhållanden i detta sammanhang, som äro ganska besvärande för dem som bära ansvaret därför. Vad sägs t. ex. om att personal med halvtidstjänstgöring i många fall erhållit sjukvårdsförmåner i samma utsträckning som tjänstemän med heltidstjänstgöring? Eller vad tycks om den av revisorerna lämnade upplysningen om att vid tillämpningen av gällande bestämmelser dessa tolkats på ett för befattningshavarna alltför förmånligt sätt? Enligt min mening böra dessa konstateranden leda till rättelse, och av den uppfattningen tyckas även revisorerna ha varit, då de säga, att möjligheterna till besparing i de hittills för varje år stegrade sjukvårdskostnaderna synas böra undersökas. Och så drar man fram ett enligt min mening både kuriöst och roande förslag.

Man talar nämligen om, att enligt folkskolans avlöningsreglemente gäller, att sjukvårdskostnaderna för lärare ersättas av statsmedel endast till den del de överstiga 100 kronor under ett redovisningsår. Genom en motsvarande anordning för statstjänstemännen skulle en betydande beskrining av sjukvårdskostnaderna kunna vinnas, säga revisorerna. Den enda varaktiga »vinsten» av ett sådant tillvägagångssätt vore emellertid en successiv försämring av hälsotillståndet hos dem, som skulle erhålla läkarvård och sjukhusvård, med ty åtföljande medicin av staten.

Jag har här ovan givit anvisning på en helt annan väg, som riksdagen själv utstakat genom den nya sjukförsäkringslagstiftningen på sjukförsäkringens område av år 1931, avsedd för alla svenska medborgare. Men det är särskilt en fråga, som jag inte kan underlåta att beröra i detta sammanhang.

Det förhåller sig nämligen på det sättet, att sjukdagsbidrag (50 öre) icke utgår för medlem, som på grund av sin anställning i statstjänst äger att under sjukdom av staten uppbära avlöning eller annat understöd med minst 1 krona. Det ligger en lång historia bakom denna bestämmelse, som jag inte närmare här skall gå in på. Så mycket vill jag dock erinra om, nämligen att sjukförsäkringsfolket år 1930 uttalade en önskan att försäkringen måtte på lika villkor stå öppen för alla samhälls- och yrkesgrupper. 1931 års riksdag beslöt dock den nyss nämnda inskränkningen i rätten till sjukdagsbidrag för statstjänare.

Denna undantagsbestämmelse har varit ett utomordentligt svårt irritationsmoment under omorganisationsarbetet i samband med den nya sjukförsäkringslagstiftningens genomförande och har föranlett stora grupper av statsanställda att ställa sig utanför de erkända sjukförsäkringskassorna. Man har också från statstjänstehåll med skärpa framhållit, att man måste betala samma avgifter som övriga medlemmar medan man på grund av sin anställningsform förmenas rätten att erhålla samma hjälp i form av sjukpenning som dessa. Det finns ju stora personalgrupper, som sysselsättas i företag, drivna av bolag, vilkas egentliga ägare staten är, och i dylika fall är naturligtvis denna undantagsbestämmelse icke tillämplig. Detsamma är förhållandet med folkskollärarkåren, som numera helt avlönas av staten, kommunalanställda samt tjänstemän och anställda vid banker, livförsäkringsbolag och liknande företag. De flesta av dessa grupper ha genom träffade avtal och dylikt erhållit betydande förmåner vid sjukdom, vilka i många fall äro fullt jämförliga med de för statsanställda gällande och i en del fall överträffa dessa. Härtill kan ytterligare framhållas, att det övervägande flertalet statsanställda, som drabbas av denna undantagsbestämmelse, består av de lägst avlönade, som måste sägas vara i verkligt behov av att kompensera den inkomstminskning, som vederbörande få vidkännas vid sjukdom.

Nu tror jag visst inte, herr talman, att det är lätt att få denna undantagsbestämmelse borttagen ur sjukförsäkringsordningen; den bygger på en hård men icke desto mindre löjlig princip. Men jag har icke velat uraktlåta att föra

Ang. statstjänstemännens förmåner under sjukdom. (Forts.)

saken på tal. Och jag vet, att en kommande lagstiftning på sjukförsäkringsens område icke kan bygga barriärer för dessa medborgare på detta sätt, vilket man måste hälsa med tillfredsställelse.

Med vad jag här anfört, har jag, herr talman, velat klargöra några spörsmål, för vilka det icke fanns någon resonans år 1931. Nu ha emellertid åsikterna i det av mig här berörda avseendet glädjande nog ändrat sig till det bättre. Ett bevis härpå tycker jag mig ha funnit i statsutskottets hemställan under punkt 13 i dess utlåtande med anledning av statsrevisorernas berättelse för år 1942, till vilken hemställan jag ber att få yrka bifall.

Sedan överläggningen ansetts härmed slutad, bifölls vad utskottet i den under behandling varande punkten hemställt.

Punkten 14.

Lades till handlingarna.

Punkten 15.

Under finansdepartementet, § 23, hade revisorerna berört frågan om beskattning av löntagare för sjukvårdsförmåner, som åtnjutits på grund av anställningsförhållandet.

Ang. skattskyldighet för åtnjutna sjukvårdsförmåner.

Utskottet hade i den nu förevarande punkten på anförda skäl hemställt, att riksdagen måtte i skrivelse till Kungl. Maj:t anhålla, att Kungl. Maj:t ville till prövning upptaga frågan om skattskyldighet för av löntagare i allmänhet på grund av anställningsförhållandet åtnjutna sjukvårdsförmåner.

Herr Forslund: Herr talman! Då jag har den uppfattningen att riksdagen icke borde skriva till Kungl. Maj:t i denna sak, vill jag anföra några skäl därtill för att få dem antecknade till protokollet. Jag kommer emellertid inte att framställa något yrkande.

Jag förmodar att utskottet låtit förleda sig av statsrevisorerna att tro att man här skulle ha funnit ett mycket betydande skatteobjekt. Så är emellertid inte förhållandet. Därtill kommer att det rent praktiskt måste erbjuda stora svårigheter att förverkliga detta uppslag.

Hur förhåller det sig t. ex. i detta avseende med det verk jag bäst känner till, statens järnvägar? De kostnader, varom här är fråga, beräknades för något år sedan till 30 kronor per anställd. Om kostnaderna nu ha ökat något litet, överstiga de dock säkert inte 50 kronor. Jag frågar mig då, om det här finnes någonting att hämta i fråga om en ökning av skatteunderlaget. Den nämnda summan kan ju inte omedelbart läggas till grund för en beskattning. Varje god arbetsgivare är mån om att ha en verksläkare som hastigt kan vara de anställda till hjälp vid sjukdoms- och olycksfall, och kostnaderna härför, som utslagna på samtliga befattningshavare sålunda äro mycket obetydliga, måste sedan ytterligare reduceras, ty man kan inte begära att de anställda skola betala skatt för den del av läkar- och sjukvårdskostnaderna som hänföra sig till skada i tjänst, såsom termen lyder, utan det skulle endast gälla den del som hänföra sig till anlitande av personalläkaren för sådan sjukdom som uppstått under fritid eller i varje fall utan direkt samband med arbetet. Det bör ju vara varje arbetsgivares sak att föranstalta om alla skyddsanordningar för sin personal, och till dessa kunna också räknas åtgärder för att skadade skola få hjälp så fort som möjligt, på samma sätt som man för vården av all materiel har anställt tillsyningsmän och reparatörer. Kostnaden för läkare bör i likhet med kostnaden för de senare inräknas i de vanliga driftskostna-

Ang. skattskyldighet för åtnjutna sjukvårdsförmåner. (Forts.)
derna och kan således icke gärna slås ut på den enskilde anställda såsom en beskattningsbar förmån.

Utskottet har uttryckt sig på ett sådant sätt att man får den uppfattningen att utskottet avser löntagare i allmänhet. Menar utskottet således också löntagare vid olika industrier och bruk? Kan man tänka sig att beträffande dessa räkna ut vad läkar- och sjukvårdskostnaderna belöpa sig till för varje arbetare? Vissa löntagare ha kanske bara besökt brukssjukstugan och blivit behandlade av bruksläkaren för en mindre skada för att inte behöva uppsöka lasarett. En dylik förmån av läkarvård kan enligt min mening icke hänföras till en sådan ekonomisk förmån, som bör beskattas.

Hela detta förslag måste vara föga genomtänkt. Jag tror att statsrevisorererna av några för mig okända anledningar förletts att rekommendera ett förfarande som inte låter sig realisera i praktiken. I varje fall vill jag giva uttryck för den meningen att det kommer att bli ett så besvärligt problem att beräkna värdet av dessa förmåner per anställd, att jag inte tror att kostnaderna därför vid statens verk skulle komma att täckas av vad man kunde få in på den vägen i skatt. Jag vill därför redan på detta stadium framhålla att detta är ett projekt som man inte vid närmare prövning torde ha anledning att gå in på. Jag är tämligen säker på att när vederbörande verksmyndigheter bli i tillfälle att pröva förslaget, komma de att säga att det inte är realiserbart och att man inte har någonting att hämta därav, när det gäller att skaffa staten skatteinkomster.

Jag har som sagt, herr talman, intet yrkande.

Efter det överläggningen förklarats härmed slutad, bifölls vad utskottet i den nu föredragna punkten hemställt.

Punkterna 16 och 17.

Vad utskottet hemställt bifölls.

Punkterna 18 och 19.

Lades till handlingarna.

Föredrogos ånyo statsutskottets utlåtanden:

nr 142, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående ersättning till barnavårdsnämnderna för bidragsförskott;

nr 143, i anledning av väckta motioner angående åstadkommande av ett rationaliseringsprogram för sjukhusvård och sjukhusdrift;

nr 144, i anledning av väckt motion om anställande av socialkuratorer vid sjukhusen; samt

nr 145, i anledning av väckta motioner om anslag för budgetåret 1943/44 till insamlande och bearbetande av uppgifter angående de lungsjukas levnadsförhållanden i Sverige.

Vad utskottet i dessa utlåtanden hemställt bifölls.

Föredrogos ånyo bankoutskottets utlåtanden:

nr 57, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition med förslag till lag om avgifter för sjöfolks pensionering, m. m.; och

nr 58, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående ändrade pensionsbestämmelser för vissa barnmorskor, m. m.

Vad utskottet i dessa utlåtanden hemställt bifölls.

Föredrogos ånyo andra lagutskottets utlåtanden:

nr 37, i anledning av väckta motioner om åtgärder till förhindrande av oskäl-
lig arrendestegring;

nr 38, i anledning av väckt motion om viss komplettering av gällande rekvi-
sitionslag;

nr 39, i anledning av väckt motion om viss ändring i lagen om inskränkning
i rätten att återtaga avbetalningsgods från vissa värnpliktiga m. m.; samt

nr 40, i anledning av väckt motion om viss ändring i krigsfamiljebidrags-
förordningen.

Vad utskottet i dessa utlåtanden hemställt bifölls.

Anmäldes och godkändes första lagutskottets förslag till riksdagens skrivel-
se, nr 268, till Konungen i anledning av väckt motion angående viss ändring av
stadsplanelagen.

Anmäldes och godkändes andra lagutskottets förslag till riksdagens skrivel-
ser till Konungen:

nr 282, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition med förslag till lag angä-
ende förlängd giltighet av gällande indelning i ortsgrupper jämlikt lagen den
28 juni 1935 (nr 434) om folkpensionering;

nr 283, i anledning av väckt motion angående rätt för fattig, å sanatorium
vårdad lungsjuk att för personligt bruk uppbära del av sjukpension, m. m.;
samt

nr 284, i anledning av väckta motioner om vissa ändringar i förordningen
om mödrahjälp.

Anmäldes och godkändes bevillningsutskottets förslag till riksdagens skri-
velse, nr 285, till Konungen i anledning av Kungl. Maj:ts proposition med för-
slag till förordning om rätt att använda sackarin vid tillverkning av maltdryc-
ker av andra klassen.

Herr *Heiding* avlämnade en av honom m. fl. undertecknad motion, nr 314,
i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående anslag till åtgärder för ar-
betsmarknadens reglering m. m.

Motionen bordlades.

Anmäldes och bordlades

konstitutionsutskottets utlåtanden:

nr 12, i anledning av väckt motion angående beredande av representation i
riksdagen åt de stora ekonomiska närings- och fackorganisationerna;

nr 13, i anledning av väckta motioner angående vissa ändringar i riksdagens
arbetsformer; och

nr 14, i anledning av väckt motion angående revision av grundlagarnas be-
stämmelser om beskattning, statsreglering och därmed sammanhängande äm-
nen m. m.;

statsutskottets utlåtanden:

nr 146, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående omorganisation
av tandläkarinstitutet m. m.;

nr 147, i anledning av väckta motioner angående åtgärder för främjande av medicinsk forskning m. m.;

nr 148, i anledning av väckta motioner angående anslag till inspelning av en undervisnings- och upplysningsfilm i medborgarkunskap;

nr 149, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående statliga åtgärder för trygghet av vedproduktionen m. m.;

nr 150, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående bidrag till kristidsnämndernas verksamhet;

nr 151, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående vissa anslag för budgetåret 1943/44 till riksförsäkringsanstalten;

nr 152, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående anslag för budgetåret 1943/44 till bidrag till sjukassor m. m.;

nr 153, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående anslag för budgetåret 1943/44 till det civila luftskyddet;

nr 154, i anledning av väckta motioner angående åtgärder för hemsyster-verksamhetens främjande;

nr 155, i anledning av Kungl. Maj:ts i statsverkspropositionen under sjätte huvudtiteln gjorda framställningar om anslag för budgetåret 1943/44 till fiskehamnsarbeten m. m. jämte i ämnet väckta motioner;

nr 156, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående förvärv för statens vattenfallsverks räkning av viss vattenrätt i Skellefte älv; och

nr 157, i anledning av väckta motioner om nya direktiv för Djurgårdskommissionen m. m.;

sammansatta stats- och första lagutskottets utlåtanden:

nr 2, i anledning av dels Kungl. Maj:ts proposition angående vissa anslag till hovrätterna, häradsrätterna och vattendomstolarna, dels ock i ämnet väckta motioner;

nr 3, i anledning av dels Kungl. Maj:ts i statsverkspropositionen gjorda framställning om anslag till Häradsrätterna: Reseersättningar till nämndmän m. m., dels ock en väckt motion;

nr 4, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition med förslag till lag om ändrad lydelse av 8 kap. 3 § rättegångsbalken i 1734 års lag, m. m.; och

nr 5, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående förberedande åtgärder för inrättande av en hovrätt för Nedre Norrland;

bevillningsutskottets betänkanden:

nr 34, i anledning av väckta motioner om rätt att använda statsobligationer såsom betalningsmedel vid erläggande av skatt till staten;

nr 35, i anledning av väckta motioner om rätt i vissa fall för värnpliktiga till anstånd i avseende å indrivning av dem påförda skatter; och

nr 36, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition med förslag till förordning om krigskonjunkturskatt för år 1943 m. m., jämte i ämnet väckta motioner;

första lagutskottets utlåtanden:

nr 40, i anledning av väckta motioner om revision i visst syfte av stadsplanelagstiftningen;

nr 41, i anledning av väckta motioner angående viss ändring av lagen om sterilisering; och

nr 42, i anledning av väckt motion om ändrade bestämmelser angående utlännings tagande eller kvarhållande i fängsligt förvar;

andra lagutskottets utlåtanden:

nr 41, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition med förslag till lag om fortsatt giltighet av allmänna förfogandelagen den 22 juni 1939 (nr 293);

nr 42, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition med förslag till lag angående fortsatt giltighet av lagen den 24 mars 1942 (nr 128) om förbud mot bebyggelse till hinder för försvaret;

nr 43, i anledning av väckta motioner angående förslag till ny vägtrafikstadga; och

nr 44, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition med förslag till lag om ändring i vissa delar av lagen den 20 oktober 1939 (nr 732) med särskilda bestämmelser angående tillfällig vattenreglering; samt

jordbruksutskottets memorial och utlåtanden:

nr 43, i anledning av Kungl. Maj:ts i statsverkspropositionen under nionde huvudtiteln gjorda framställning angående anslag till Ersättning till statens allmänna fastighetsfond: Byggnadsstyrelsens delfond;

nr 44, i anledning av Kungl. Maj:ts i statsverkspropositionen under nionde huvudtiteln gjorda framställning angående anslag till Veterinärinrättningen i Skara;

nr 45, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående anslag för undersökningar rörande förbättrad vattenavrinning från Ringsjön i Malmöhus län;

nr 46, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående överenskommelse om leverans av mul- och klövsjuka vaccin från Danmark till Sverige;

nr 47, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående försäljning av vissa lektorsprebendefastigheter;

nr 48, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående upplåtande av kronotorp å vissa kronoparker m. m. jämte i ämnet väckta motioner;

nr 49, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående det statsunderstödda bekämpandet av smittsam kastning hos nötkreatur;

nr 50, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående anslag till särskilda åtgärder för främjande av skogsbrandskyddet;

nr 51, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående avtal rörande gruvskogarna i riket jämte i ämnet väckta motioner;

nr 52, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående försäljning av mark från vissa kronoegendomar m. m.; och

nr 53, angående kamrarnas skiljaktiga beslut i fråga om anslag till upplysningsverksamhet rörande forsknings- och försöksarbetet på jordbrukets område.

Justerades protokollsutdrag för denna dag, varefter kammarens sammanträde avslutades kl. 1.02 e. m.

In fidem
G. H. Berggren.

Tisdagen den 8 juni.

Kammaren sammanträdde kl. 4 e. m.

Anmälades och godkändes statsutskottets förslag till riksdagens skrivelser till Konungen:

nr 269, i anledning av vissa av Kungl. Maj:t i statsverkspropositionen gjorda framställningar om anslag för budgetåret 1943/44 till ersättning till postverket för befordran av tjänsteförsändelser m. m. jämte i ämnet väckta motioner;

nr 270, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående elektrifiering av järnvägslinjen Östersund—Storlien jämte i ämnet väckta motioner;

nr 271, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående förvärv av Karlshamn—Vislanda—Bolmens järnväg m. m.;

nr 272, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående överenskommelse med Vänersborgs stad om reglering av vissa brofrågor m. m.;

nr 273, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående anslag för budgetåret 1943/44 till telefonstationsbyggnader i Hässelby villastad och i Lännersta;

nr 275, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående ändrad organisation av det centrala sjukhusarkivet m. m.;

nr 276, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående anslag för budgetåret 1943/44 till August Abrahamsons stiftelse för slöjdläro-utbildning;

nr 277, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående statsbidrag till förlossningsvården samt den förebyggande mödra- och barnavården;

nr 278, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående överskridande av viss anslagspost i envar av de för riksförsäkringsanstalten, för länsstyrelserna, för landsfiskalerna m. fl., för poliskåren i Boden samt för luftskyddsinspektionen fastställda avlöningsstaterna;

nr 279, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående anslag för budgetåret 1943/44 till statens hyresråd;

nr 280, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående anslag för budgetåret 1943/44 till utbyggande av karolinska sjukhuset m. m. jämte i ämnet väckta motioner;

nr 281, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående anslag för budgetåret 1943/44 till karolinska sjukhuset och serafimerlasarettet jämte i ämnet väckta motioner;

nr 286, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående ersättning till barnavårdsnämnderna för bidragsförskott; samt

nr 287, i anledning av väckta motioner om anslag för budgetåret 1943/44 till insamlande och bearbetande av uppgifter angående de lungsjukas levnadsförhållanden i Sverige.

Föredrogs och hänvisades till statsutskottet den av herr *Heiding* m. fl. väckta motionen, nr 314, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående anslag till åtgärder för arbetsmarknadens reglering m. m.

Föredrogos och bordlades ånyo konstitutionsutskottets utlåtanden nr 12—14, statsutskottets utlåtanden nr 146—157, sammansatta stats- och första lagutskottets utlåtanden nr 2—5, bevillningsutskottets betänkanden nr 34—36, första lagutskottets utlåtanden nr 40—42, andra lagutskottets utlåtanden nr 41—44 samt jordbruksutskottets memorial och utlåtanden nr 43—53.

Herr **förste vice talmannen** erhöll på begäran ordet och yttrade: Herr talman! Jag får hemställa, att kammaren måtte besluta, att jordbruksutskottets memorial och utlåtanden nr 43—53 skola uppföras näst efter konstitutionsutskottets utlåtande nr 14 på morgondagens föredragningslista.

Vad herr förste vice talmannen sålunda hemställt bifölls.

Avgåvos och bordlades nedannämnda motioner:

nr 315, av herr *Berling*, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående Skånska pansarregementets förläggning m. m.;

nr 316, av herr *Wagnsson* m. fl., i anledning av Kungl. Maj:ts proposition med förslag till förordning om viss skattefrihet för krigsriskorsättning till sjömän;

nr 317, av herr *Linderot*, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition med förslag till lag angående begränsning av dyrtidstillägg å lön och pension, m. m.;

nr 318, av herr *Wistrand*, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition med förslag till lag om dyrtidstillägg under budgetåret 1943/44 å folkpensioner, invalidunderstöd och barnbidrag, m. m.;

nr 319, av herr *Persson* m. fl., i anledning av Kungl. Maj:ts proposition med förslag till lag om dyrtidstillägg under budgetåret 1943/44 å folkpensioner, invalidunderstöd och barnbidrag, m. m.; samt

nr 320, av herr *Herlitz*, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition med förslag till lag om viss begränsning av legitimation som tandläkare, m. m.

Ordet lämnades på begäran till herr **Anderson, Axel Ivar**, som anförde: Herr talman! Under årets remissdebatt gav hans excellens statsministern offentlig-
het åt en högkvartersorder, vars innebörd var, att de militära myndigheterna
under alla förhållanden skulle sörja för motstånd till det yttersta vid ett an-
grepp mot vårt land, som beräknades kunna få form av blixtanfall. »Denna
militära order innehåller», yttrade statsministern, »en maning till självständigt
handlande och motstånd till det yttersta i varje läge. Varje militär chef har
genom denna order fått besked om sina skyldigheter. Varje värnpliktig måste
också veta och förstå, att det i händelse av ett plötsligt anfall mot oss är hans
skyldighet att genast ställa sig till förfogande, även om någon order icke skulle
nå honom i förutsedd ordning.» Offentliggörandet av denna order väckte ett
ovanligt allmänt bifall både i riksdagen och ute i landet.

I fortsättningen av sitt anförande yttrade statsministern, »att även civil
myndighet och varje annan svensk medborgare måste, om en situation av här be-
rörd art skulle uppkomma, vara beredd att av all förmåga stödja försvarsmakten.
Den anda, som talar ur överbefälhavarens order, må besjåla alla och envar.»
Slutligen meddelade statsministern, att i den mån icke genom redan utfärdade
förfordningar de civila myndigheternas verksamhet blivit reglerad, i händelse
av att vårt land indrages i krig, så kommer regeringen att giva anvisningar
motsvarande dem, som givits för det militära området.

I det totala krigets dagar räcker det ingalunda med ett enbart militärt för-
svar. Detta måste stödjas av hela folkets samlade vilja till motstånd, och denna

*Interpellation
ang. civilför-
valtningens
skyldigheter
vid krig m. m.*

Interpellation ang. civila förvaltningens skyldigheter vid krig m. m. (Forts.) motståndsvilja måste förberedas under fredens dagar genom åtgärder av olika slag. Ett krig kan avgöras av civilbefolkningens hållning. Det är därför en naturlig konsekvens av högkvartersordern om motstånd till det yttersta, att även civilförvaltningen meddelas bestämmelser motsvarande dem, som genom sagda order givits till de militära myndigheterna.

Emellertid har sedan statsministerns anförande ingenting meddelats rörande instruktioner från regeringens sida i denna riktning. Enligt vad jag förspott, råder bland de civila tjänstemännen ute i landet stor tveksamhet om huru man skall förfara i händelse av ett överraskande anfall. Det synes därför vara synnerligen angeläget, att denna tveksamhet skingras.

I detta sammanhang finns det anledning att fästa uppmärksamheten på det anmärkningsvärda förhållandet, att ännu intet beslut har fattats rörande polisens ställning under ett krig, trots att fullständig utredning i detta ärende sedan lång tid tillbaka är verkställd genom en kunglig kommitté. Det råder på åtskilliga punkter oklarhet om polisens skyldigheter och rättigheter under krig och ockupation. Klara och bestämda order i detta hänseende utgöra utan tvivel ett viktigt led i vår försvarsberedskap.

I vida kretsar av vårt folk råder alltså en beklaglig okunnighet om medborgarnas skyldigheter i händelse av krig. I flera främmande länder, krigförande såväl som neutrala, har regeringen för att vägleda allmänheten utfärdat klara instruktioner om huru civilbefolkningen skall förhålla sig under krig och i händelse av invasion. Den mest fullständiga orienteringen i sådant syfte torde ha givits i Schweiz. I vårt land saknar man ännu en sådan instruktion till civilbefolkningen. Detta synes mig vara en svaghet i vår allmänna beredskap, som bör avhjälpas ju förr dess hellre.

Med anledning av vad jag här anført får jag anhålla om första kammarens tillstånd att till hans excellens statsministern få framställa följande frågor:

1) Har regeringen för avsikt att låta till de civila myndigheterna utfärda bestämmelser och föreskrifter motsvarande dem, som i nyssnämnda högkvartersorder meddelats de militära myndigheterna, eller ha måhända sådana bestämmelser redan utfärdats men icke bringats till allmän kännedom?

2) Är statsministern i tillfälle att meddela kammaren, om åtgärder vidtagits för att på grundval av verkställd utredning meddela bestämmelser rörande polisens ställning vid krig?

3) Har regeringen övervägt att till ledning för civilbefolkningen utfärda en instruktion rörande civila medborgares skyldigheter i händelse av krig och invasion?

På gjord proposition medgav kammaren, att ifrågavarande spörsmål finge framställas.

Justerades protokollsutdrag för denna dag, varefter kammarens sammanträde avslutades kl. 4.14 e. m.

In fidem
G. H. Berggren.